МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ, МАРКЕТИНГУ ТА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему: «СВІТОВА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА РОЛЬ УКРАЇНИ У ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ»

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня, ІІ курсу, групи МЕМ-23-1,
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»,
освітня програма «Міжнародні економічні відносини/ International Economic Relations»

_____ Шевчук Олександри Ігорівни
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Белінська Яніна Василівна, д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Гарант освітньо-професійної
програми _____ Коляда Олена Володимирівна, к.е.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри _____
протокол від «7» 01 2025 № 1

Завідувач
кафедри _____ Паянок Тетяна Миколаївна, к.е.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2025

Реєстрація №46 24.01.25. _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 16.12.24 _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 100 17.02.25 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Дергач А. В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ Лазаренко Д. О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Кашуба О. В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Василенко М. В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
І. Зміст кваліфікаційної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	**від 0 до 30**	30		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	**від 0 до 10**	10		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	**від 0 до 5**	5		
4. Рецензент	**від 0 до 5**	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	**від 0 до 50**	50		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
І. Доповідь	**від 0 до 10**	10		Веселовська Кононов О.В. Бурячок О.В. Лозуренко О.О. Бобрицька О.В.
2. Роздатковий матеріал	**від 0 до 5**	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	**від 0 до 25**	25		
5. Апробація (участь у конференціях)	**від 0 до 10**	10		
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	5		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	100		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
100	A	5	14.02.25	Бурячок О.В. Кононов О.В. Веселовська Ю.В. Лозуренко О.О. Бобрицька О.В.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма «Міжнародні економічні відносини/ International Economic Relations»

Затверджую
Завідувач кафедри _____
№19 «20» 11 2024 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу

здобувачу вищої освіти

Шевчук Олександрі Ігорівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Світова продовольча безпека та роль України у її забезпеченні»
Затверджена наказом ректора від «08» 01.24 № 3
2. Строк здачі закінченої роботи 08.12.2024.
3. Цільова установка: провести огляд глобальної продовольчої безпеки, проаналізувати роль України у забезпеченні світу продовольством та здійснити огляд впливу війни в Україні на продовольчу безпеку світу.
Мета роботи: дослідити основні тенденції стану продовольчої безпеки у світі та визначити роль України у забезпеченні глобальної продовольчої стабільності в умовах війни.
Об'єкт дослідження: глобальна продовольча безпека в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.
Предмет дослідження: стан забезпечення країн світу продовольством та особливості впливу України на глобальну продовольчу безпеку в контексті її аграрного потенціалу та участі в міжнародній торгівлі.
База дослідження: наукові статті та публікації в наукових виданнях з тематикою продовольчої безпеки та її забезпечення, офіційні звіти та статистичні дані міжнародних організацій, таких як Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO), Світовий банк, матеріали конференцій та семінарів, в яких окреслено роль України в забезпеченні світової продовольчої безпеки.

4. Вихідні дані до роботи: аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень, іноземні статті, інтернет-ресурси, дослідження окремих приватних компаній та аналітичних груп, таких як «World Economic

Forum», «Razumkov Centre», «EOSDataAnalytics», «Statista», мате
Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Укр
Державної служби статистики України та Комітету Верховної Ради Украї
питань аграрної та земельної політики.

5. Перелік графічного матеріалу: 1. Базові характеристики моделі глоба
продовольчої безпеки. 2. Компоненти продовольчої безпеки. 3.
продовольчої безпеки (розділ 1). 4. Поширення недоїдання в світі у 2019
роках, %. 5. Частка населення, що стикається з гострою продовол
небезпекою за регіонами світу, %. 6. Порівняння стану продово
забезпеченості у регіонах світу, млн. 7. Топ-10 країн з найбільшою кіль
населення, що страждає від продовольчої кризи у 2023 році, млн. 8. Ос
регіони світу за імпортом української продукції у 2023 році, %. 9. Топ-к
покупці агропродукції з України у грошовому вимірі у 2023 році, млрд
США. 10. Обсяг експорту основних груп товарів агросектору України у
році, млн дол. США. 11. Топ-10 продуктів та їх частка у загальній стру
агроекспорту України за 2023 рік, %. 12. Зміна площ збир
сільськогосподарських культур у 2023 році в порівнянні з 2021 роком, т
13. Індекс світових цін на сільськогосподарську продукцію у 2022 році (2
100). 14. Динаміка внутрішніх цін на продукти харчування в окремих кр
(станом на грудень 2023 року в порівнянні з груднем 2022 року),% (розд
15. Фактори цифровізації сільського господарства (розділ 3).

5. Зміст кваліфікаційної роботи: еволюція підходів до концептуал
продовольчої безпеки; сутність продовольчої безпеки та її компонен
контексті сучасних глобальних викликів; основні рівні забезпе
продовольчої безпеки у світовій економічній системі; характеристика
глобальної продовольчої безпеки у світі; оцінка українського аграрного се
в контексті світового ринку продовольства; влив війни в Україні на сі
продовольчу безпеку; виклики та методи покращення рівня продово
безпеки у світі.

6. Календарний план виконання кваліфікаційної роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роб	
		За планом	Фактич
1	2	3	4
1.	Вибір теми	до 01.11.2023 р.	30.10.20
2.	Вивчення літературних джерел та складання плану роботи	до 30.01.2024 р.	25.01.20
3.	Підготовка І розділу дипломної роботи та надання його керівнику	12.03.2024	10.03.202

Продовження таблиці

1	2	3	4
4.	Підготовка 2 розділу дипломної роботи та надання його керівнику	04.06.2024р	01.06.2024р.
5.	Доопрацювання 1 та 2 розділу дипломної роботи та надання їх керівнику	до 05.07.2024р	05.06.2024р.
6.	Підготовка 3 розділу дипломної роботи та подання їх керівнику	01.11.2024р.	01.11.2024р.
7.	Підготовка вступу та висновків до дипломної роботи та подання її керівнику	04.12.2024р	01.12.2024р.
8.	Доопрацювання дипломної роботи та подання її керівнику	до 09.12.2024р	08.12.2024р.
9.	Отримання відгуку керівника дипломної роботи	09.-10.12.2024р	10.12.2024р.
10.	Допуск дипломної роботи до захисту (попередній захист)	10-15.12.2024р.	10.12.2024р.
11.	Отримання зовнішньої рецензії на дипломну роботу	15-25.01.2025р.	19.01.2025р.
12.	Захист дипломної роботи	10-14.02.2025р	14.02.2025р.

7. Дата видачі завдання «10» 11 202 р.

8. Керівник кваліфікаційної роботи _____ (підпис) Белінська Я.В. (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Коляда О.В. (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Шевчук О.І. (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Шевчук Олександра. Світова продовольча безпека та роль України у її забезпеченні – Кваліфікаційна робота зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини», ОПП «Міжнародні економічні відносини». Державний податковий університет Міністерства фінансів України, м. Ірпінь, 2024.

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити основні тенденції стану продовольчої безпеки у світі та визначити роль України у забезпеченні глобальної продовольчої стабільності в умовах війни.

Завданнями роботи є:

– висвітлити еволюцію підходів щодо тлумачення продовольчої безпеки;

– розкрити сутність продовольчої безпеки згідно різних підходів, а також конкретизувати її компоненти;

– охарактеризувати рівні забезпечення продовольчої безпеки;

– проаналізувати стан глобальної продовольчої безпеки;

– надати оцінку українського агропродовольчого експорту;

– визначити вплив війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку;

– виявити виклики продовольчої безпеки у світі;

– узагальнити рекомендації щодо покращення рівня глобальної продовольчої безпеки.

Предметом дослідження є стан забезпечення країн світу продовольством та особливості впливу України на глобальну продовольчу безпеку в контексті її аграрного потенціалу та участі в міжнародній торгівлі.

Об'єктом дослідження виступає глобальна продовольча безпека в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Базою дослідження є наукові статті та публікації в наукових виданнях з тематикою продовольчої безпеки та її забезпечення, офіційні звіти та статистичні дані міжнародних організацій, таких як Продовольча та

сільськогосподарська організація ООН (FAO), Світовий банк, матеріали конференцій та семінарів, в яких окреслено роль України в забезпеченні світової продовольчої безпеки, аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень, іноземні статті, інтернет-ресурси, дослідження окремих приватних компаній та аналітичних груп, таких як «World Economic Forum», «Razumkov Centre», «EOSDataAnalytics», «Statista», матеріали Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної служби статистики України та Комітету Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики.

За результатами дослідження сформульовані висновки.

Отримані результати можуть стати цінним ресурсом для фахівців та дослідників у сфері продовольчої безпеки, сприяючи подальшому розвитку наукових досліджень у галузях економіки, аграрного менеджменту, екології та міжнародних відносин. Практична значущість роботи полягає у можливості використання її результатів для формування стратегій розвитку аграрного сектору України, посилення її позицій на світовому ринку продовольства та прогнозування змін у глобальній продовольчій системі під впливом війни в Україні.

Кваліфікаційна робота містить 62 сторінки, 11 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел з 48 найменувань.

Ключові слова: продовольча безпека, глобальна продовольча проблема, продовольча криза, поширення недоїдання, експорт, агропродовольство, сільське господарство.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2024 р

Рік захисту кваліфікаційної роботи: 2025 р.

ABSTRACT

Shevchuk Oleksandra. World food security and the role of Ukraine in ensuring it – Qualification work in the specialty 292 "International Economic Relations". State Tax University of the Ministry of Finance of Ukraine, Irpin, 2024.

The purpose of the work is to investigate the main trends in the state of food security in the world and determine the role of Ukraine in ensuring global food stability in wartime.

The objectives of the paper are:

– to highlight the evolution of approaches to interpreting food security;

– to reveal the essence of food security according to different approaches, as well as to specify its components;

– to characterize the levels of ensuring food security;

– to analyze the state of global food security;

– to provide an assessment of Ukrainian agri-food exports;

– to determine the impact of the war in Ukraine on global food security;

– to identify the challenges of food security in the world;

– to summarize recommendations for improving the level of global food security.

The subject of the study is the state of food security in the world and the peculiarities of Ukraine's influence on global food security in the context of its agricultural potential and participation in international trade.

The object of the study is global food security in the context of modern challenges and trends in the development of international economic relations.

The research is based on scientific articles and publications in scientific publications on the topic of food security and its provision, official reports and statistical data of international organizations, such as the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the World Bank, materials of conferences and seminars that outline the role of Ukraine in ensuring global food

security, an analytical report of the National Institute for Strategic Studies, foreign articles, Internet resources, research by individual private companies and analytical groups, such as the World Economic Forum, Razumkov Centre, EOSDataAnalytics, Statista, materials of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine, the State Statistics Service of Ukraine and the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Agrarian and Land Policy.

Based on the results of the study, conclusions were formulated.

The results obtained can become a valuable resource for specialists and researchers in the field of food security, contributing to the further development of scientific research in the fields of economics, agricultural management, ecology and international relations. The practical significance of the work lies in the possibility of using its results to form strategies for the development of the agricultural sector of Ukraine, strengthening its position in the world food market and predicting changes in the global food system under the influence of the war in Ukraine.

The qualification work contains 62 pages, 11 tables, 15 figures, a list of sources used from 48 items.

Keywords: food security, global food problem, food crisis, spread of malnutrition, export, agriculture.

Year of completion of the qualification work: 2024.

Year of defense of qualification work: 2025.

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ 7

1.1. Еволюція підходів до концептуалізації продовольчої безпеки 7

1.2. Сутність продовольчої безпеки та її компонентів у контексті сучасних глобальних викликів 11

1.3. Основні рівні забезпечення продовольчої безпеки у світовій економічній системі 16

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТІ ТА ВПЛИВУ УКРАЇНИ НА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 21

2.1. Характеристика стану глобальної продовольчої безпеки у світі 21

2.2. Оцінка українського аграрного сектору в контексті світового ринку продовольства 30

2.3. Вплив війни в Україні на світову продовольчу безпеку 37

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА МЕТОДИ ПОКРАЩЕННЯ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТІ 45

ВИСНОВКИ 53

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 57

ВСТУП

Питання подолання голоду та підвищення рівня якості життя населення країн і планети у цілому завжди поставало одним з визначальних для людства, міжнародних організацій та урядів всіх країн світу. Попри системність та глобальність спільних зусиль, на даний час дана проблема не є вирішеною, а питання забезпечення продовольчої безпеки постає один з ключових для суспільства.

Актуальність теми. Дана тема є надзвичайно актуальною в умовах сучасних глобальних викликів, таких як зміна клімату, швидке зростання населення, політичні конфлікти та економічна нерівність. Забезпечення достатньої кількості якісного продовольства для задоволення потреб людства є одним із найважливіших завдань міжнародної спільноти, особливо в умовах загострення проблеми голоду та недоїдання у багатьох регіонах світу.

Україна, як одна з провідних аграрних країн і великий експортер продовольства, відіграє ключову роль у глобальній системі забезпечення продовольчої безпеки. Її потенціал у виробництві зернових, олійних культур та інших видів продовольства дозволяє задовольняти потреби не лише внутрішнього ринку, а й суттєво впливати на світовий продовольчий баланс.

Особливої актуальності тема набуває у контексті інтеграції України у світову економічну систему, необхідності адаптації аграрного сектору до глобальних змін та розробки стратегій для зміцнення її позицій на міжнародному ринку продовольства.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Дослідженням певних аспектів і особливостей агропромислового комплексу та глобальної продовольчої проблеми займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Гойчук, Т. Шульц, В. Драєр, А. Маслоу, Т. Мальтус, Е. Бозеруп, М. Фрідман, М. Хорунжий, С. Демяненко, В. Вітвіцький, А. Сміт, А. Сен, Т. Мальтус, М. Кондратьєв, З. Ільїна, Л. Кучечук, К. Гріффін, А. Хан, М. Хак, С. Ройтлінгер, М. Селовський, Р. Сібріан, С. Рамасомі, Дж. Мерніс, Т.

Франкенбергер, П. Стрітен, Ф. Стюарт, Дж. Дентон, Ф. Маграбі, Й. Чунг, С. Ча, Дж. Янг, Х. Шу, Дж. Кент, Дж. Ходдінотт, Ю. Іоханнес. У своїх працях вони комплексно підійшли до вивчення причин, наслідків та варіантів розв'язання питання продовольчої проблеми у світі.

Незважаючи на значну кількість досліджень у цій галузі, подальше вивчення продовольчої безпеки залишається актуальним.

Мета роботи: дослідити основні тенденції стану продовольчої безпеки у світі та визначити роль України у забезпеченні глобальної продовольчої стабільності в умовах війни.

Завдання кваліфікаційної роботи:

– висвітлити еволюцію підходів щодо тлумачення продовольчої безпеки;

– розкрити сутність продовольчої безпеки згідно з різними підходами, а також конкретизувати її компоненти;

– охарактеризувати рівні забезпечення продовольчої безпеки;

– проаналізувати стан глобальної продовольчої безпеки;

– надати оцінку українського агропродовольчого експорту;

– визначити вплив війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку;

– виявити виклики продовольчої безпеки у світі;

– узагальнити рекомендації щодо покращення рівня глобальної продовольчої безпеки.

Об'єкт дослідження: глобальна продовольча безпека в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Інформаційна база дослідження: наукові статті та публікації в наукових виданнях з тематикою продовольчої безпеки та її забезпечення, офіційні звіти та статистичні дані міжнародних організацій, таких як Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO), Світовий банк, матеріали конференцій та семінарів, в яких окреслено роль України в забезпеченні світової продовольчої безпеки, аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень, іноземні статті, інтернет-ресурси, дослідження

окремих приватних компаній та аналітичних груп, таких як «World Economic Forum», «Razumkov Centre», «EOSDataAnalytics», «Statista», матеріали Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної служби статистики України та Комітету Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики.

Предмет дослідження: стан забезпечення країн світу продовольством та особливості впливу України на глобальну продовольчу безпеку в контексті її аграрного потенціалу та участі в міжнародній торгівлі.

Методи дослідження. У цій кваліфікаційній роботі застосовано низку загальнонаукових та спеціальних методів. У першому розділі використовувалися теоретичні методи, такі як аналіз, синтез, класифікація та групування, що дозволило систематизувати та узагальнити наукові підходи до вивчення особливостей продовольчої безпеки, її рівнів та компонентів. Діалектичний метод став ключовим для розкриття сутності продовольчої безпеки. Еволюційні аспекти її розвитку досліджувалися за допомогою методу причинно-наслідкових зв’язків та історичного аналізу.

У другому розділі, присвяченому аналізу тенденцій продовольчої безпеки світу та впливу України на її забезпечення, використовувалися методи кількісно-якісного аналізу, статистичні методи, структурний аналіз, а також порівняльний метод для оцінки ситуації у різних країнах та регіонах світу. Графічні та табличні методи застосовувалися для наочного подання даних.

Третій розділ базувався на застосуванні SWOT-аналізу. Метод узагальнення став основою для формування висновків дослідження.

Науково-практична значимість одержаних результатів. Наукова значущість цього дослідження полягає у комплексному аналізі та систематизації інформації про сучасний стан глобальної продовольчої безпеки, виявленні її ключових викликів та перспектив, а також у розкритті ролі України як одного з провідних учасників світового продовольчого ринку. Дослідження розкриває специфіку впливу глобальних, регіональних та національних факторів на продовольчу систему, що дозволяє поглибити наукове розуміння

даного питання. Отримані результати можуть стати цінним ресурсом для фахівців та дослідників у сфері продовольчої безпеки, сприяючи подальшому розвитку наукових досліджень у галузях економіки, аграрного менеджменту, екології та міжнародних відносин. Практична значущість роботи полягає у можливості використання її результатів для формування стратегій розвитку аграрного сектору України, посилення її позицій на світовому ринку продовольства та прогнозування змін у глобальній продовольчій системі під впливом війни в Україні. Крім того, отримані висновки можуть бути корисними для урядових структур при розробці політики у сфері продовольчої безпеки та міжнародного співробітництва.

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційного дослідження були апробовані в ході виступу на конференції та знайшли своє висвітлення в публікації:

– Шевчук О.І. Роль України у забезпеченні світової продовольчої безпеки в умовах війни: *збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу».* Кам'янець-Подільський. 01.02.2024 р.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 62 сторінки. В роботі розміщено 11 таблиць та 15 рисунків. Список використаних джерел містить 48 найменувань на шести сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

1.1. Еволюція підходів до концептуалізації продовольчої безпеки

У світі, що постійно змінюється, стабільний доступ до продовольства є ключовим для забезпечення не тільки фізичного здоров'я населення, але й соціальної рівноваги та економічного розвитку. Зростання чисельності населення, зміна клімату, виснаження природних ресурсів, політичні та економічні конфлікти є тими чинниками, які створюють значні виклики для забезпечення населення планети якісними та доступними продуктами харчування. У цьому контексті продовольча безпека стає центральною складовою національної та глобальної політики, а її значення виходить за межі лише економічного розвитку, охоплюючи питання соціальної стабільності, сталого розвитку та національної безпеки.

Протягом останніх десятиліть концепція продовольчої безпеки значно еволюціонувала. Спочатку під нею розуміли лише забезпечення достатньої кількості продовольства для всіх країн і регіонів. Однак, у міру розвитку глобальної економіки та інтеграції ринків, з'ясувалося, що кількість продовольства є лише одним з компонентів загальної безпеки. З'явилися нові аспекти – доступність їжі для всіх верств населення, її безпечність, а також стійкість продовольчих систем до кризових явищ, таких як зміни клімату чи збої в логістичних ланцюгах.

Перші спроби вивчити та привернути увагу світової спільноти до взаємозв’язку проблем виробництва продовольства, голоду, недоїдання та здоров’я пов’язані з публікацією у 1935 р. Френком Л. Макдугаллом меморандуму про проблеми сільського господарства та здоров’я («The Agricultural and the Health Problems»), в якому різні аспекти продовольчої безпеки розглядалися комплексно. Подальший розвиток ідей продовольчої

безпеки пов’язується з початком діяльності Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (Food and Agriculture Organization, FAO) – міжнародної організації під патронатом ООН, заснованої 16 жовтня 1945 року. На сьогодні FAO є провідною установою ООН, яка працює в галузі розвитку та підтримки сільського господарства під девізом: «допомагаємо побудувати світ без голоду» [1].

У 1950-ті - 1970-ті роки основна увага приділялася забезпеченню достатньої кількості продовольства для всього населення, особливо після Другої світової війни, коли зруйновані економіки стикалися з продовольчими кризами. Продовольча безпека розглядалася через призму національних продовольчих ресурсів, і головним завданням було досягнення самозабезпеченості країни. Основними індикаторами були рівень виробництва та запаси продуктів харчування.

Після глобальної продовольчої кризи 1970-х років на перший план вийшло питання доступності продовольства. Замість акценту на загальну кількість вироблених продуктів почали більше говорити про економічну доступність: можливість людей купувати їжу за прийнятними цінами. Це розширило визначення продовольчої безпеки до включення питань бідності та нерівності у доступі до їжі. Надважливим кроком усунення загроз забезпечення населення країни достатніми обсягами продуктів харчування стала Всесвітня продовольча конференція (1976 р.), яка започаткувала термін «продовольча безпека» («food security»), а ФАО офіційно ввела його у світову практику.

У 1990-х роках продовольча безпека почала розглядатися як одна з ключових складових людського розвитку. ООН визнала, що не достатньо забезпечити лише фізичну наявність продуктів, потрібно також гарантувати стабільний доступ до них у будь-який час. У цей період до визначення продовольчої безпеки включили питання якісного харчування та стійкості системи постачання.

Загалом, еволюцію визначення сутності поняття «продовольча безпеки» можна прослідкувати із тлумачень FAO цього поняття протягом різних років (табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Хронологія визначень поняття «продовольча безпека» ФАО

Рік	Визначення
1974 р.	«Наявність у будь-який час достатніх світових запасів основних продовольчих товарів для підтримки стабільного зростання споживання продовольства і компенсації коливань виробництва і цін» [2].
1983 р.	«Забезпечення того, щоб усі люди в будь-який час мали як фізичний, так і економічний доступ до основних продуктів харчування, яких вони потребують» [3].
1996 р.	«Продовольча безпека на індивідуальному, сімейному, національному, регіональному та глобальному рівнях досягається тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для задоволення своїх харчових потреб та уподобань, необхідних для активного і здорового життя» [4].
2009 р.	«Продовольча безпека існує тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам та харчові вподобання для активного і здорового життя» [5].

Джерело: складено автором за даними [2], [3], [4], [5]

На основі таблиці помітно, що у 1974 році продовольча безпека пов'язувалась із глобальними запасами. У 1983 році визначення розширюється і охоплює фізичний та економічний доступ до продовольства. Це перший крок до індивідуалізації поняття, де підкреслюється важливість того, щоб люди могли отримати їжу відповідно до своїх потреб. У 1996 році поняття продовольчої безпеки стає більш детальним, включає не лише глобальний, але й індивідуальний, сімейний, національний та регіональний рівні. Визначення акцентує увагу на кількісних та якісних характеристиках їжі, а також підкреслює важливість безпечності та поживності продуктів. Станом на 2009

рік поняття продовольчої безпеки доповнюється аспектами соціальної та економічної рівності. Акцентується увага на дієтичних потребах споживачів та сприянні здоровому способу життя.

У 2024 році концепція продовольчої безпеки є більш комплексною і базується на чотирьох основних, визначених FAO, елементах (рис. 1.1):

– наявність (достатня кількість продуктів на ринку);

– доступність (економічна та фізична);

– використання (безпечне та якісне харчування, що відповідає потребам організму);

– стабільність (сталість доступу до продовольства у довгостроковій перспективі, незалежно від зовнішніх впливів).

Рис.1.1. Базові характеристики моделі глобальної продовольчої безпеки

Джерело: складено автором за даними [6]

Слід зазначити, що глобальна продовольча безпека забезпечується завдяки взаємодії вищезазначених елементів, що гарантують доступ до продовольства для всього населення.

Отже, еволюція підходів щодо концептуалізації продовольчої безпеки є багатогранним процесом, який відображає зміну глобальних викликів та пріоритетів у контексті забезпечення населення продовольством. Продовольча безпека зазнала трансформацій від вузького до більш комплексного підходу з урахуванням соціальних, економічних та екологічних аспектів, а саме від акценту на глобальних запасах їжі до багаторівневого розуміння доступу до якісної та поживної їжі, враховуючи індивідуальні потреби та культурні аспекти. Таким чином, сучасний підхід орієнтований на сталість і глобальну взаємозалежність продовольчих систем.

1.2. Сутність продовольчої безпеки та її компонентів у контексті сучасних глобальних викликів

Продовольча безпека є фундаментальним елементом стабільного розвитку будь-якої держави, оскільки вона безпосередньо впливає на рівень життя населення, соціальну стабільність та економічне зростання. Продовольча безпека характеризується багатьма аспектами, що включають наявність, доступність, стабільність та якість продуктів харчування. Відповідно, дослідження цієї категорії вимагає врахування поглядів науковців, що дозволяє отримати глибше розуміння її сутності та шляхів забезпечення

Аналіз наукових праць, що відображають зміст досліджуваної категорії, дозволяє зробити висновок про існування трьох концептуальних підходів до визначення сутності поняття «продовольча безпека». До основних підходів слід віднести:

– стан системи, визначальними ознаками поняття якого є стан суспільних відносини, стан економіки та стан продовольчого ринку;

– рівень доступу, визначальними ознаками якого є фізичний, економічний та соціальний доступ;

– механізми забезпечення, визначальними ознаками якого є самозабезпечення, державне гарантування, реалізація аграрного потенціалу, сталий розвиток.

Концепцій, що відображають зміст продовольчої безпеки як стану системи, додержуються такі вчені як Лушпаєв С, Шкаберін В, Вараксіна О. та Кочетков О (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Сутність продовольчої безпеки за ознакою стану системи

Автори	Визначальна ознака поняття	Розуміння сутності
Лушпаєв С. [7]	Стан суспільних відносин	Стан розвитку суспільних відносин, за якого сукупність правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на забезпечення фізичної та економічної доступності населення до продуктів харчування, що є безпечними для життя та здоров'я, запобігання та подолання надзвичайних продовольчих ситуацій.
Шкаберін В. [8]	Стан економіки	Стан економіки, забезпечений відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями, при якому, незалежно від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігається необмежена у часі здатність держави (суспільства) забезпечувати економічну та фізичну доступність для всього населення життєво важливих продуктів харчування в обсягах, якості й асортименті, достатніх для розширеного відтворення кожної особи у звичних умовах і мінімально необхідних для підтримки здоров'я та працездатності.
Вараксіна О. [9]		Стан економіки держави, при якому на основі сталого функціонування аграрного сектора забезпечуються фізична та економічна доступність продуктів харчування, достатність і збалансованість харчування для всіх верств населення в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні раціональних норм, що забезпечує найвищий рівень фізичного та психічного здоров'я і соціальний розвиток.
Кочетков О. [10]	Стан продовольчого ринку	Стан продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку, при якому забезпечується гарантований доступ всіх жителів планети, країни, регіону до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя.

Отже, продовольча безпека залежить як від стабільності економіки та соціальних відносин, так і від функціонування продовольчих ринків. Кожен із цих підходів відображає багатогранну природу продовольчої безпеки, підкреслюючи важливість системного підходу для досягнення стійкого доступу до продовольства.

Забезпечення продовольчої безпеки залежить від механізмів, які використовуються для управління та регулювання ресурсами. Вони можуть включати державне гарантування, самозабезпечення, а також механізми сталого розвитку, що спільно формують систему забезпечення продовольчої безпеки. У таблиці 1.3 наведено основні підходи до розуміння продовольчої безпеки з точки зору механізму її забезпечення.

Таблиця 1.3

Сутність продовольчої безпеки за ознакою механізму забезпечення

Автори	Визначальна ознака поняття	Розуміння сутності
Бабенко А. [11]	Самозабезпечення	забезпечення продовольчої безпеки внутрішніми, національними силами для забезпечення громадян продуктами харчування на медично обґрунтованому рівні.
Хорунжий М. [12]	Державне гарантування	спроможність держави за будь-яких обставин гарантувати і забезпечувати потреби населення в продовольстві на рівні науково-обгрунтованого споживання та відповідно до його платоспроможного попиту.
Шлемко В. та Бінько І. [13]		рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий розвиток держави.
Мельник Л. [14]		стабільне, достатнє та гарантоване забезпечення населення продуктами харчування, необхідними для здорового життя людей.
Гойчук О. [15]		здатність держави задовольняти потреби населення країни у продуктах харчування, їх достатньої кількості та якості з метою забезпечення здоров'я людей незалежно від зовнішніх або внутрішніх факторів.
Банах О. [16]	Сталий розвиток	здатність забезпечити максимальну кількість людей достатнім раціоном харчування в будь-який момент часу, не підриваючи продовольче забезпечення людей у майбутньому.

Джерело: складено автором за даними [11], [12], [13], [14], [15], [16]

Отже, тлумачення продовольчої безпеки розглядається науковцями як з боку самозабезпечення, так і з боку державного гарантування. При цьому, слід зазначити, що більшість науковців розглядають сутність продовольчої безпеки все ж з боку державного гарантування.

Рівень доступу до продуктів харчування є ключовим аспектом продовольчої безпеки, оскільки він безпосередньо визначає здатність населення забезпечувати свої харчові потреби. Він включає фізичний, економічний та соціальний доступ до їжі. Дані таблиці 1.4 містять визначення продовольчої безпеки, що враховують рівень доступу.

Таблиця 1.4

Сутність продовольчої безпеки за ознакою рівня доступу

Автори	Визначальна ознака поняття	Розуміння сутності
Щекович О. [17]	Фізичний доступ	забезпечення гарантованого доступу населення до продовольства в кількості, необхідному для активного здорового життя.
Всесвітній банк [18]		доступ усіх людей в усі часи до достатньої кількості їжі для активного та здорового життя
Дем'яненко С. та Свідерська І. [19]	Фізичний та економічний доступ	гарантуванні для всіх громадян постійної фізичної та економічної доступності безпечних продуктів харчування відповідно до індивідуальних преференцій споживачів із метою підтримання їх активної та здорової життєдіяльності.
Барраклотом С. та Ютінг П. [20]	Фізичний, економічний та соціальний доступ	гарантування поставок і розподілу продовольства для всіх соціальних груп і окремих осіб; достатній рівень якості продовольства для задоволення потреб у харчуванні, а також платоспроможний попит, який вищий за мінімально необхідний для фінансової можливості придбання продуктів харчування.

Джерело: складено автором за даними [17], [18], [19], [20]

Розглядаючи сутність продовольчої безпеки, необхідно також зауважити, що поняття продовольчої безпеки повинно розглядатись не окремо з різних аспектів, а комплексно, включаючи всі три компоненти стану продовольчої безпеки: ринковий, соціальний, екологічний. Такий підхід наголошує на цілісності системи продовольчої безпеки та акцентує однакову увагу на всіх її трьох компонентах (рис. 1.2).

Ринковий компонент фокусується на здатності ринку забезпечувати стабільну пропозицію продуктів харчування у достатній кількості та асортименті. Він містить аспекти ефективності агропромислового комплексу, забезпечення логістики та доступності продуктів для населення. Відсутність стабільного ринкового постачання може призвести до ризику продовольчої небезпеки.

Соціальний компонент пов'язаний із доступністю продуктів для всіх верств населення, враховуючи рівень доходів, соціальні програми та економічні інструменти для подолання бідності. Соціальна несправедливість або низький рівень доходів можуть стати причинами продовольчої небезпеки, навіть якщо загальний ринковий обсяг продуктів достатній.

Екологічний компонент стосується стійкості сільськогосподарського виробництва та охорони навколишнього середовища. Він акцентує на важливості екологічно чистого виробництва, збереження ресурсів та відповідальне управління земельними і водними ресурсами. Виснаження природних ресурсів або екологічні кризи можуть суттєво вплинути на продовольчу безпеку, призводячи до довгострокових ризиків.

Рис. 1.2. Компоненти продовольчої безпеки

Джерело: складено автором за даними [21]

Аналізуючи рисунок, можна побачити, що перетин трьох компонентів утворює ядро, яке представляє оптимальний стан продовольчої безпеки. Однак, якщо один з компонентів не функціонує належним чином, це може призвести до продовольчої небезпеки. Така схема допомагає зрозуміти, що для досягнення справжньої продовольчої безпеки важливо підтримувати баланс між ринковими, соціальними та екологічними компонентами.

Підсумовуючи, варто зазначити, що незважаючи на різні підходи до розуміння сутності продовольчої безпеки, спільним є виділення її основної мети, що полягає у захисті життєво важливих інтересів людини та суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також забезпечення безперервного постачання необхідної кількості та якості продуктів харчування. Продовольчою безпекою є доступ людини до безпечної та поживної їжі. Це багатовимірна концепція, у якій розглядаються різні елементи продовольчої системи, включаючи виробництво, переробку, розподіл та споживання. Продовольча безпека охоплює три основні компоненти – ринковий, соціальний та екологічний. Лише їх збалансована взаємодія може забезпечити стійкість продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів, де кожен компонент посилює інший і створює надійний захист від потенційних загроз.

1.3. Основні рівні забезпечення продовольчої безпеки у світовій економічній системі

В умовах глобалізації продовольчу безпеку аналізують на декількох рівнях. Кожен рівень має свої унікальні характеристики та проблеми, які потребують відповідних стратегій та рішень.

Продовольча безпека визначається на різних рівнях: глобальному, національному, регіональному, на рівні соціальних груп населення та на рівні індивіда. Таким чином, продовольча безпека має ієрархічну структуру (рис. 1.3).

Якщо аналізувати причини виокремлення різних рівнів продовольчої безпеки, то можна виділити дві основні причини. Перша – це різні фактори впливу, адже, до прикладу, на індивідуальному рівні на продовольчу безпеку впливають особисті потреби в харчуванні, тоді як на державному рівні може впливати торговельна політика. Ще одна причина – це те, що поділ продовольчої безпеки на різні рівні дозволяє здійснювати більш цілеспрямовані заходи. Наприклад, заходи на національному рівні можуть бути спрямовані на допомогу домогосподарствам, субсидіювання, поліпшення якості цільових продуктів для формування повноцінної продовольчої корзини [22].

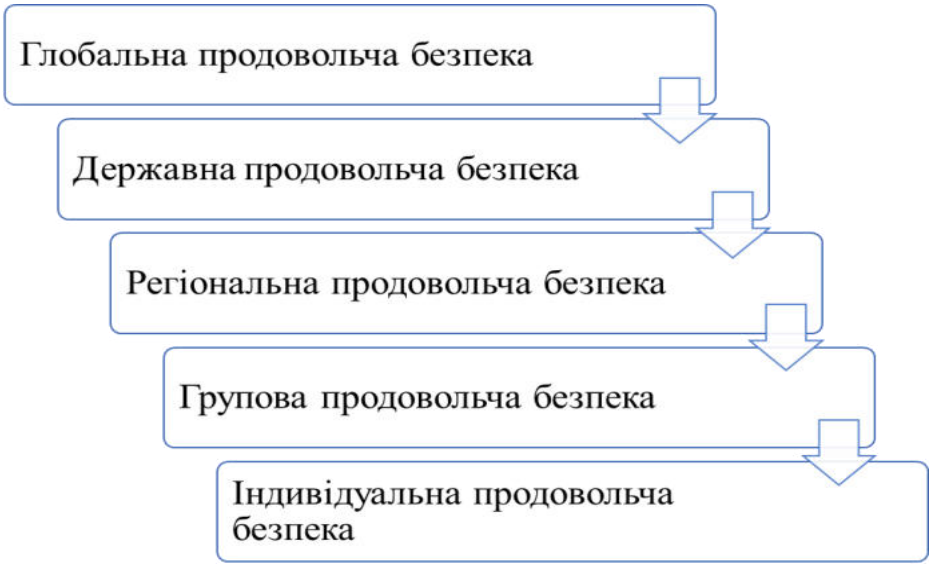

Рис. 1.3. Рівні продовольчої безпеки

Джерело: складено автором за даними [23]

Згідно з роботами Хілал Елвер, індивідуальний рівень охоплює право кожної людини мати фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для задоволення своїх дієтичних потреб та вподобань для активного та здорового життя [24]. Тобто можна зазначити, що продовольча безпека на індивідуальному рівні – це забезпечення окремої особи необхідною кількістю поживних речовин для активного та здорового життя. Вона залежить від доступу до продуктів харчування, можливості їх придбати та соціальних умов.

Продовольча безпека на рівні домогосподарств означає здатність усіх членів домогосподарства мати доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, щоб задовольнити свої дієтичні потреби та вести здоровий і активний спосіб життя.

Хамм М. Белловс А. визначають продовольчу безпеку регіону, як ситуацію, за якої всі мешканці громади отримують безпечне, культурно прийнятне, повно-цінне харчування через стійку продовольчу систему, яка максимізує самодостатність громади і соціальну справедливість [25]. Продовольча безпека на рівні регіонів залежить від особливостей регіональної аграрної політики, кліматичних умов, інфраструктури та доступу до ринків.

Продовольча безпека на національному рівні є критично важливим аспектом загального добробуту країни і визначається, коли всі люди в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам та харчовим уподобанням для активного і здорового життя [26]. Держави відповідають за забезпечення своїх громадян продуктами харчування через національні програми, аграрну політику, підтримку фермерів, створення резервів продуктів та торгівлю з іншими країнами.

Продовольча безпека на глобальному рівні – це колективна здатність міжнародної спільноти забезпечити всім людям у світі доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для задоволення їхніх харчових потреб і ведення здорового способу життя.

Структура продовольчої безпеки має ієрархію, в основі якої знаходяться суб’єкти, завданнями яких є вирішення проблем продовольчої безпеки та забезпечення реалізації заходів продовольчої безпеки (табл. 1.5). Відтак, якщо на національному та регіональному рівні людина є об’єктом продовольчої безпеки, то на рівні домогосподарства і особистості вона вже є суб’єктом, що вимагає застосування різних інструментів та механізмів для досягнення бажаного стану продовольчої безпеки.

Таблиця 1.5

Суб'єкти продовольчої безпеки на різних ієрархічних рівнях

Ієрархічний рівень	**Суб'єкт, який забезпечує механізм реалізації**	**Функції суб'єкта**
Глобальний (світовий)	ООН, спеціалізовані органи (ФАО, СОТ, Комітет з продовольчої безпеки, Світовий банк та ін.)	Сприяння стабільному економічному розвитку, довгострокові програми боротьби з голодом, створення запасів продовольства
Державний	Уряди, законодавчі органи	Створення законодавчої, нормативно-правової і ресурсної бази для забезпечення продовольчої безпеки, формування відповідних фондів і резервів. Визначення напрямків підвищення параметрів якості продовольства
Регіональний	Територіальні органи управління (район, область)	Створення умов для отримання доходів у домашніх господарствах. Забезпечення поставок продуктів і контроль якості
Домогосподарський	Домашні господарства за групами доходів	Отримання доходів, які забезпечують нормальне харчування і споживання
Індивідуальний	Індивіди	Купівля та споживання продуктів харчування тощо

Джерело: складено автором за даними [27]

Таким чином, помітно, що забезпечення продовольчої безпеки є багаторівневим процесом, який вимагає участі різних суб'єктів — від окремих домогосподарств до глобальних організацій. Кожен рівень має специфічні функції та завдання: міжнародні організації сприяють стабільності світового продовольчого ринку, держава формує нормативно-правову базу для забезпечення продовольчої безпеки, а місцеві органи влади контролюють доступність продуктів на регіональному рівні. На домогосподарському та індивідуальному рівнях основну роль відіграє здатність домогосподарств та безпосередньо людини забезпечувати достатні доходи для нормального харчування.

Отже, в умовах глобалізації продовольчу безпеку аналізують на декількох рівнях. Кожен рівень має свої унікальні характеристики та проблеми, які

потребують відповідних стратегій та рішень. На глобальному рівні продовольча безпека зосереджується на стабільності світового ринку продовольства, доступі до ресурсів і забезпеченні стабільного постачання продовольчих товарів, що допомагає запобігти продовольчим кризам та забезпечити потреби всього населення планети. На регіональному рівні виникають проблеми, пов'язані з нерівномірним розподілом продовольчих ресурсів між країнами та регіонами, що зумовлено геополітичними, економічними та екологічними факторами. На національному рівні особлива увага приділяється доступності продовольства для кожного громадянина, його якості та безпеці, а також питанням самозабезпечення продуктами харчування. Таким чином, продовольча безпека потребує узгодженої діяльності на всіх рівнях, адже лише комплексний підхід дозволить досягти стабільного забезпечення населення продуктами харчування, що є важливою умовою для соціально-економічної стабільності та розвитку країни.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТІ ТА ВПЛИВУ УКРАЇНИ НА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Характеристика стану глобальної продовольчої безпеки у світі

Продовольча проблема стає все більш глобальною та потребує уваги світової спільноти. Забезпечення достатнього обсягу продовольства для населення як у кількісному, так і в якісному відношенні є пріоритетним завданням для більшості країн, а також для міжнародних світових організацій, які сприяють вирішенню глобальної проблеми подолання голоду у світі (ООН, FAO). Незважаючи на підвищення рівня продуктивності світового сільського господарства, впровадження інноваційних агротехнологій і максимального залучення ресурсів у сферу виробництва, проблема недостатнього рівня забезпечення продовольством є характерною для значної частини населення світу.

Той факт, що 30% населення світу вразливі до продовольчої безпеки, викликає занепокоєння, але це реальність, враховуючи обмежену доступність продуктів харчування, що прискорюється наслідками пандемії та війною, що триває в Україні. Макроекономічні показники, такі як ціни на енергоносії, обмінні курси, процентні ставки та інші фактори, є нестабільними. Серйозно постраждали взаємопов’язані стовпи агропродовольчої економіки, включаючи постачання сировини, виробництво, торгівлю, ринкові ціни, логістику та інфраструктуру.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) у 2023 році гостра потреба у зовнішній продовольчій допомозі мала місце у 45 країнах світу: 33 країни Африки, 9 країн Азії, 2 країни Латинської Америки та Карибського басейну [28].

Оцінка продовольчої безпеки в країнах світу вимірюється за допомогою Глобального індексу продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI),

який розроблений та побудований «Economist Impact» за підтримки «Corteva Agriscience» – торгової глобальної сільськогосподарської компанії, яка поєднує у собі передові інновації, тісну взаємодію з клієнтами та оперативну реалізацію продовольчих товарів, щоб пропонувати вигідні рішення для найнагальніших світових сільськогосподарських проблем [29,30]. Починаючи з 2012 року журнал «The Economist» щорічно публікує рейтинг Глобального індексу продовольчої безпеки, що оцінює продовольчу безпеку в 113 країнах світу. «Economist Impact» має повну редакційну автономію над всіма етапами цього процесу — від збору даних до аналізу та прогнозування. Індекс охоплює чотири основні аспекти:

– економічна доступність продовольства (вимірює здатність споживачів купувати продукти харчування, їхню вразливість до цінових шоків і наявність програм і політик для підтримки споживачів у разі шоків);

– фізичний доступ до продовольства (вимірює сільськогосподарське виробництво та можливості на фермах, ризик зриву постачання, національну спроможність розповсюджувати продовольство та дослідницькі зусилля для розширення сільськогосподарського виробництва);

– якість і безпечність харчових продуктів (вимірює різноманітність і поживність середніх раціонів, а також безпечність харчових продуктів);

– природні ресурси та стійкість систем продовольчого забезпечення (оцінює вразливість країни до впливу зміни клімату; його схильність до ризиків природних ресурсів; і як країна адаптується до цих ризиків).

Востаннє «Economist Impact» опублікувала даний рейтинг GFSI у 2022 році (табл. 2.1). Варно зазначити, що жодна країна світу не отримала можливі 100 балів (максимальний підсумковий індекс – 83,7 балів), що вказує на погіршення загальної ситуації щодо продовольчої безпеки у світовому масштабі. Зокрема, загальне зниження середнього значення Глобального індексу у порівнянні з 2021 роком перевищило 1%.

Таблиця 2.1.

Рівень продовольчої безпеки окремих країн за індикаторами GFSI – 2022, бали

Країна	Місце в рейтингу	Підсумковий індекс	Економічна доступність	Фізична доступність	Якість та безпечність	Природні ресурси та стійкість
Фінляндія	1	83.7	91.9	70.5	88.4	82.6
Ірландія	2	81.7	92.6	70.5	86.1	75.1
Норвегія	3	80.5	87.2	60.4	86.8	87.4
Франція	4	80.2	91.3	69.0	87.7	70.3
Нідерланди	5	80.1	92.7	70.7	84.7	69.2
Японія	6	79.5	89.8	81.2	77.4	66.1
Швеція	7	79.1	91.9	68.3	85.0	68.3
Канада	8	79.1	88.3	75.7	89.5	60.1
Велика Британія	9	78.8	91.5	71.6	77.6	71.1
Португалія	10	78.7	90.0	77.0	79.8	64.5
Швейцарія	11	78.2	89.2	76.8	73.5	69.5
Австрія	12	78.1	91.3	67.1	81.2	69.7
США	13	78.0	87.1	65.1	88.8	69.4
Данія	14	77.8	92.1	63.2	89.1	63.8
Нова Зеландія	15	77.8	91.6	67.7	73.1	75.1
Чехія	16	77.7	91.3	69.4	76.3	70.3
Бельгія	17	77.5	92.6	64.6	88.4	61.0
Коста Рика	18	77.4	83.0	73.0	79.2	73.3
Німеччина	19	77.0	87.9	67.0	79.9	70.8
Іспанія	20	75.7	89.0	63.1	81.2	66.4
Польща	21	75.5	87.4	63.8	81.5	66.7
Австралія	22	75.4	93.3	61.1	84.0	58.8
Парагвай	70	58.6	74.3	47.0	76.3	32.8
Україна	71	57.9	66.6	48.1	71.3	43.5
М’янма	72	57.6	62.1	53.5	64.4	49.0
Нігерія	107	42.0	25.0	39.5	55.6	53.7
Мадагаскар	108	40.6	39.5	43.0	34.9	44.9
Ємен	111	40.1	46.4	26.9	48.7	37.8
Гаїті	112	38.5	32.8	49.6	37.9	34.2
Сирія	113	36.3	32.0	26.6	50.8	38.4

Джерело: складено автором за даними [29]

Отже, проаналізувавши дану таблицю помітно, що рівень продовольчої безпеки дуже відрізняється по всьому світу та має значний розрив між

країнами. Лідерами індексу стали країни, які мають високий рівень економічної стабільності та розвинені агропродовольчі системи – Фінляндія, Ірландія та Норвегія. Щодо країн з найнижчим показником індексу, то три останні позиції у рейтингу займають Ємен, Гаїті та Сирія. У цих країнах продовольча безпека значно погіршилася через постійні конфлікти, нестабільну економічну ситуацію та брак доступу до основних продуктів харчування.

За результатами дослідження індикаторів групи «Економічна доступність продовольства (Affordability)» з врахуванням доходів громадян та цін на продукти, лідером стала Австралія (93,3 бали), незважаючи на лише 22 місце в загальному рейтингу. Останнє місце за даним показником у Нігерії – 25,0 балів.

Аналізуючи індикатори другої групи – «Фізична доступність/наявність продовольства (Availlability)», передову позицію займає Японія (81,6 балів). Останнє місце в рейтингу за цим індикатором займає Сирія – 26,6 балів.

Аналіз індикаторів третьої групи – «Якість та безпечність (Quality and Safety)» показав, що найбільш якісною та безпечною є продовольча продукція Канади – 89,5 балів (7 місце в рейтингу за підсумковим індексом). Найгірша якість та найбільша небезпечність продуктів харчування прослідковується на Мадагаскарі (34,9 балів).

«Природні ресурси та стійкість (Natural Resources and Resilience) – четверта група індикаторів, які характеризують, насамперед, сталість та адаптивність, стійкість та резерви продовольчої системи країни в умовах зміни клімату, економічних криз та інших негативних факторів, показав, що найкращу позицію займає Норвегія (87,4 бали), а найгіршу – Парагвай (32,8 балів).

Переважна більшість країн із найгіршими показниками розташовані у Африці з балами від 40 до 45, що обмовлено низькими значеннями показників економічної доступності, доступності до продуктів харчування, а також дуже низькими стандартами якості та безпеки.

Відповідно до рейтингу продовольчої безпеки 2022 року, Україна займає 71 місце в світі, проте у 2021 році займала 58 місце [29]. За фактором фізичної

доступності Україна має 48,1 бал та займає 93 місце у світі або 26 місце з 26 європейських країн. Найгіршим фактором є «Природні ресурси та стійкість» – 43,5 балів та займає 94 місце у глобальному рейтингу, що вказує на суттєві проблеми до доступу та управління водними ресурсами, а також проблеми в системі управління ризиками [31].

Таким чином, серед досліджуваних країн можна виділити наступну кластеризацію:

– перший кластер представлений країнами з високим рівнем продовольчої безпеки, що приділяють значну увагу питанням державного управління продовольчою безпекою в глобальних масштабах (Фінляндія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, США, Німеччина, Велика Британія та ін.);

– другий – із середнім рівнем (Україна, Туреччина, Китай та ін.);

– третій – країни з низьким рівнем (Камерун, Нігерія, Сирія, Гаїті, Мадагаскар, Ємен) [32].

У звіті «Стан продовольчої безпеки та харчування у світі» («The State of Food Security and Nutrition in the World» [33]) за 2024 рік представлено оновлену інформацію про ситуацію з продовольчою безпекою та харчуванням у всьому світі, включаючи останні оцінки вартості та доступності здорового харчування.

Згідно даного звіту оцінка глобального голоду в 2023 році, виміряна за поширеністю недоїдання (prevalence of undernourishment (PoU)), показує постійну відсутність прогресу в досягненні цілі ООН «Нульовий голод». Інфляційний тиск, зокрема підвищення відносних цін на продовольство, продовжує підривати економічні переваги для доступу людей до їжі в багатьох країнах, оскільки світ все ще намагається оговтатися від глобальної пандемії, що ускладнюється зростаючою кількістю війн і екстремальних ситуацій.

Після різкого зростання з 2019 по 2021 роки частка світового населення, яке стикається з проблемою голоду, залишалася практично на тому самому рівні протягом трьох років поспіль, при цьому останні оцінки вказують на глобальну частку недоїдання у світі на рівні 9,1% (рис. 2.1).

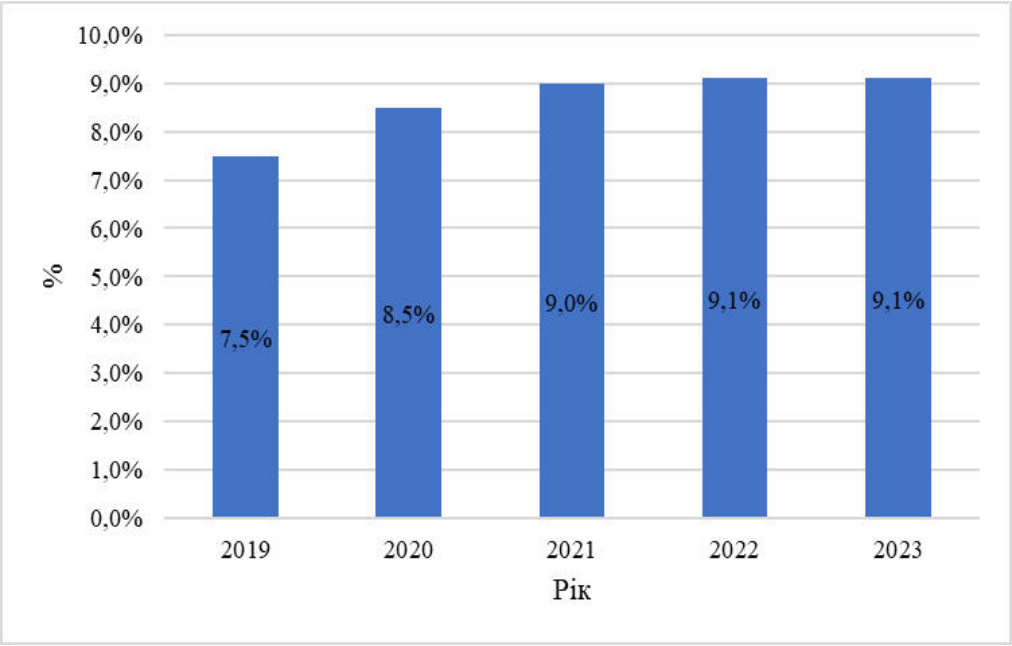

Рис. 2.1. Поширення недоїдання в світі у 2019-2023 роках, %

Джерело: складено автором за даними [33]

Отже, помітно, сталу тенденцію динаміки рівня недоїдання у світі, що свідчить про те, що протягом останніх років позитивні зміни у скорочені глобальної частки недоїдання відсутні.

Якщо оцінювати продовольчу безпеку у розрізі саме чисельності населення, то в 2023 році приблизно від 713 до 757 мільйонів людей (відповідно 8,9% і 9,4% населення світу) недоїдали. Тобто, беручи до уваги середню оцінку (733 мільйони), на 152 мільйони більше людей стикалися з голодом у 2023 році порівняно з 2019 роком.

Порівнюючи ситуації в різних регіонах світу в 2023 році, слід зазначити, що Африка залишається регіоном з найбільшою часткою осіб від загальної кількості населення, які стикаються з проблемою продовольчої безпеки (рис.2.2.). Можна прослідкувати значну відмінність між регіонами світу у даному аспекті. Частка населення, що стикається з продовольчою небезпекою у Африці у 2023 році перевищує, до прикладу, аналогічну частку населення Європи у 13,5 разів.

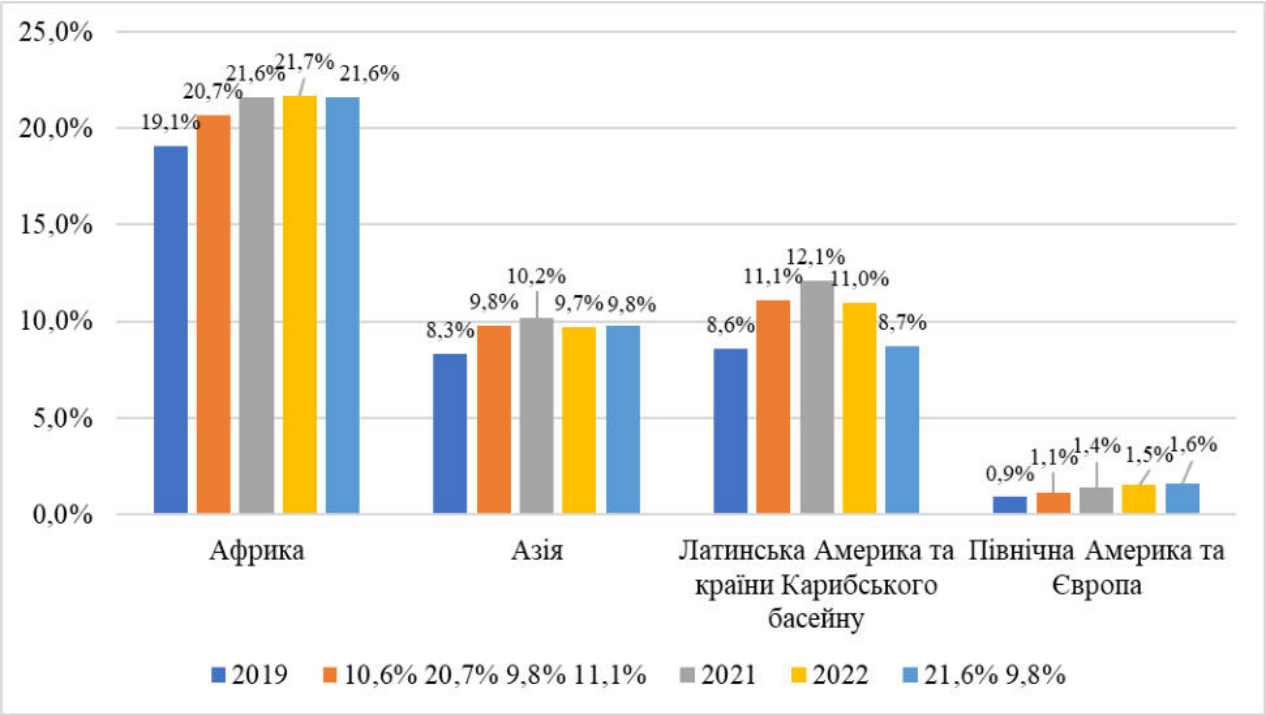

Рис. 2.2. Частка населення, що стикається з гострою продовольчою небезпекою за регіонами світу, %

Джерело: складено автором за даними [33]

Отже, щодо населення, що стикається з гострою продовольчою небезпекою Африки, то його частка у 2023 році зменшилась на 0,1% у порівнянні з 2022 роком, проте вже декілька років поспіль залишається майже на одному рівні. Частка населення Азії – зросла у 2023 році на 0,1% у порівнянні з 2022 роком; країн Латинської Америки та Карибського басейну – скоротилась на 2,3% в порівнянні з 2022 роком; країн Північної Америки та Європи – зросла на 0,1% у 2023 році в порівнянні з 2022 роком. Отже, помітні позитивні зміни протягом 2023 року у скороченні населення, що страждає від продовольчої кризи відбулись лише у країнах Латинської Америки та Карибського басейну.

На рисунку 2.3 представлено порівняльний огляд масштабів і пропорцій відсутності продовольчої безпеки в різних регіонах світу. Хоча поширеність продовольчої небезпеки в Азії приблизно вдвічі нижча, ніж в Африці, на Азію припадає більша частка кількості людей, які страждають від нестачі їжі у світі – 1,18 мільярда в Азії порівняно з 847 мільйонами в Африці (рис.2.3.).

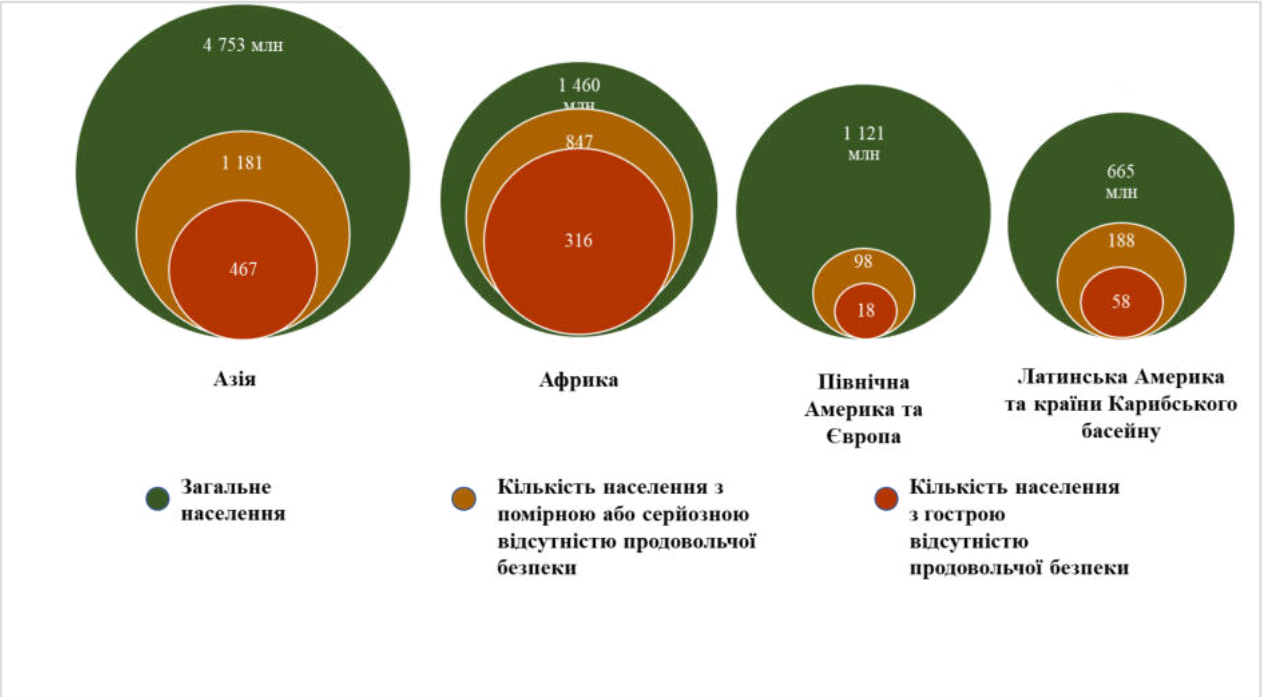

Рис. 2.3. Порівняння стану продовольчої забезпеченості у регіонах світу, млн

Джерело: складено автором за даними [33]

Отже, у 2023 році половина з 2,33 мільярдів людей, які страждають від нестачі продовольства у світі, проживала в Азії, більше однієї третини в Африці, близько 8 відсотків (188 мільйонів) в Латинській Америці та Карибському басейні, і приблизно 4 відсотки (98 мільйонів) у Північній Америці та Європі. Також є очевидними певні відмінності у частці населення, яке відчуває нестачу продовольчої безпеки, яке стикається з серйозною проблемою продовольчої безпеки. Люди з гострою продовольчою небезпекою становлять найбільшу частку від загальної кількості населення світу в Азії (близько 40 відсотків), за нею йдуть Африка (37 відсотків), Латинська Америка та Карибський басейн (31 відсоток), Північна Америка та Європа (18 відсотків).

За даними Глобального звіту продовольчих криз 2024 (Global Report on Food Crises, GRFC [34]) список десяти найбільших продовольчих криз незначно змінився після аналогічного звіту 2023 року. Бангладеш увійшов до списку вперше через збільшення охоплення аналізу. Україна ж не потрапила до десятки найбільших продовольчих криз у 2023 році, хоча була представлена у

даному рейтингу у 2022 році, що свідчить про позитивні зміни в контексті продовольчої безпеки (рис. 2.4).

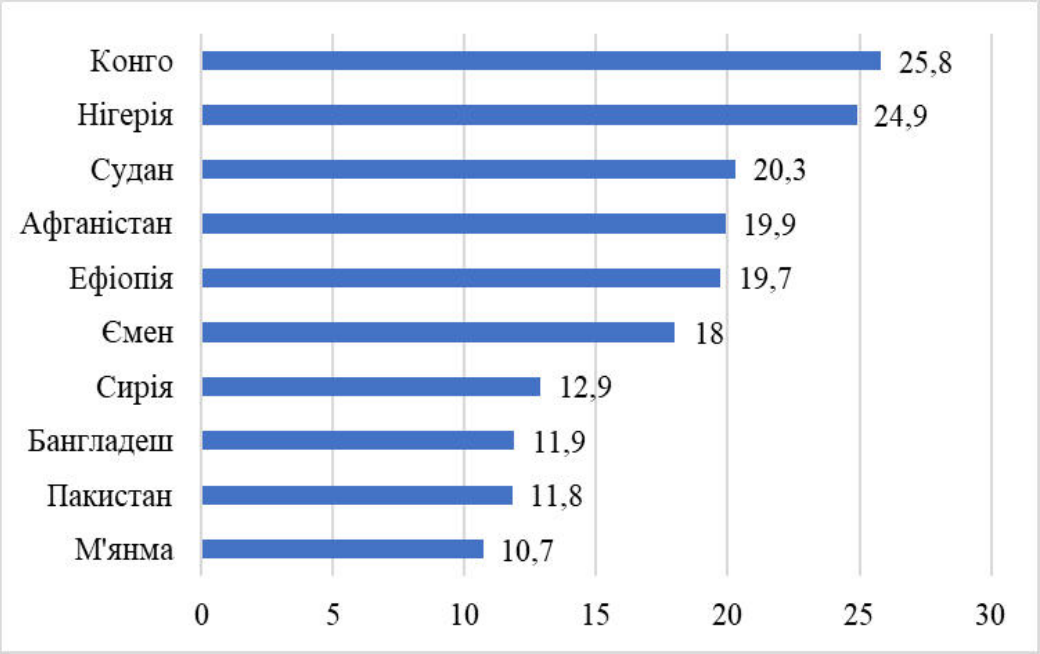

Рис. 2.4. Топ-10 країн з найбільшою кількістю населення, що страждає від продовольчої кризи у 2023 році, млн

Джерело: складено автором за даними [34]

Отже, помітно, що Демократична Республіка Конго, Нігерія, Судан, Афганістан, Ефіопія, Ємен, Сирія, Бангладеш, Пакистан та М’янма увійшли до десятки країн з найбільшими продовольчими кризами з точки зору кількості людей, які зіткнулися з гострою продовольчою небезпекою. Найгірша ситуація у 2023 році спостерігалась у Демократичній Республіці Конго, де від продовольчої кризи страждало 25,8 млн осіб.

Підсумовуючи, слід зазначити, що оцінка стану глобальної продовольчої безпеки за останні п'ять років свідчить про значні дисбаланси у доступі до харчових ресурсів між різними регіонами та країнами. Статистичні дані показують зростання населення, особливо в країнах Африки та Азії, що підвищує попит на продовольство і створює додаткове навантаження на систему постачання. Попри поступові покращення в деяких регіонах, низка країн залишається у групі ризику через обмежені ресурси та низький рівень

продовольчої стабільності. Частка населення, яке стикається з проблемою голоду, залишалася практично на тому самому рівні протягом трьох років поспіль. Аналіз показує, що країни з розвинутою інфраструктурою та доступом до сучасних агротехнологій краще справляються з викликами продовольчої безпеки, тоді як уразливі регіони мають гостру потребу в підтримці та інвестиціях для подолання продовольчих криз.

2.2. Оцінка українського аграрного сектору в контексті світового ринку продовольства

За останні кілька десятиліть український аграрний сектор трансформувався в один із провідних в економіці країни, набув вагомого статусу на міжнародній арені, що дало змогу Україні відігравати важливу роль на світовому ринку продовольства та впевнено увійти в коло гарантів глобальної продовольчої безпеки. На сьогоднішній день Україна виступає одним з ключових світових експортерів зернових культур, таких як пшениця, ячмінь, кукурудза, а також є найбільшим постачальником соняшникової олії. Деякі країни виявляють велику залежність від України, зокрема імпорт української пшениці стає вирішальним для країн Близького Сходу.

Навіть у воєнний час, незважаючи на транспортну блокаду та фізичне знищення сільськогосподарської інфраструктури, Україна є гарантом продовольчої безпеки, оскільки забезпечує продовольством 400 мільйонів людей у всьому світі та залишається ключовим гравцем на експортних ринках зерна та соняшникової олії (понад 10 % міжнародної торгівлі). Так, у 2023 році на зовнішні ринки було експортовано 44,8 млн тонн українського зерна, що на 16% більше, ніж у 2022 році (38 млн тонн зерна). Доходи від експорту зерна склали 8,3 млрд дол. США [35].

Україна займає лідируючі позиції у світі серед виробників та експортерів різних видів продовольства (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Місце України у світовому рейтингу експортерів у 2023 році

Позиція	Місце у світі за виробництвом	Місце у світі за експортом
Соняшникова олія	2	1
Соняшниковий шрот	2	1
Ріпак	6	3
Кукурудза	7	4
Соняшник	2	4
Волоські горіхи	5	4
Ячмінь	7	5
Пшениця	9	6
Ріпакова олія	14	6
Соя	9	6
Соєва олія	19	7
Курятина	19	7
Масло	12	8
Сухе молоко, вершки	13	9
Соєвий штор	19	10
Цукор білий	18	11
Яловичина	22	20

Джерело: складено автором за даними [36]

Отже, Україні належить перше місце у світі серед експортерів соняшникової олії та соняшникового шроту, третє місце – за експортом ріпаку, четверте – кукурудзи, соняшника, волоських горіхів та п’яте – за експортом ячменю тощо. Вона входить в десятку провідних експортерів продуктів тваринного походження – м’яса, молока, вершкового масла.

Якщо розглядати основних імпортерів української продукції у 2023 році за регіонами світу, то особливе місце у даній структурі належить співпраці з країнами Європи (рис. 2.5.). Так, якщо 2021 року частка торгівлі з ЄС складала 7 млрд дол. США, що становило 27,7% із загальної суми в 27 млрд дол. США, то вже у 2023 році цей показник зріс до 56,8%.

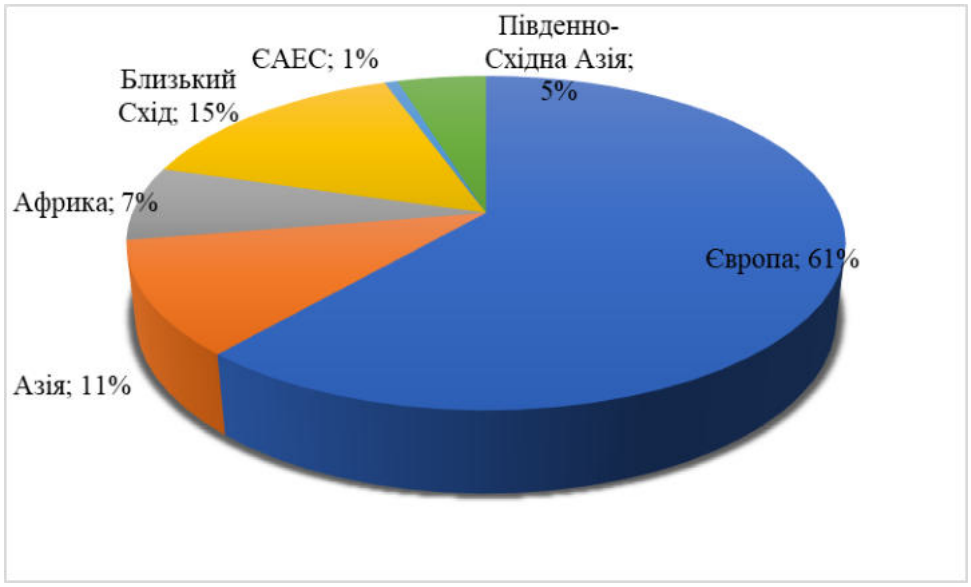

Рис. 2.5. Основні регіони світу за імпортом української продукції у 2023 році, %

Джерело: складено автором за даними [36]

Отже, Європа є найбільшим регіоном-імпортером української продукції з обсягом 13353,9 млн дол. США, що становить 61% від загального експорту продовольства. Частка країн ЄС у цьому обсязі складає 56,8%. Загальний обсяг імпорту з Азії становить 2408,2 млн дол. США (11%). Основними імпортерами є Китай (2212 млн дол. США), а також Корея та інші країни регіону. Імпортери Близького Сходу закупили у 2023 році продукції на 3245 млн дол. США (14,8%). Найбільший обсяг експорту припадає на Туреччину (1990 млн дол. США), Саудівську Аравію (272 млн дол. США), Ізраїль (262 млн дол. США). Частка Африки складає 7,1%, із загальним обсягом імпорту 1558,5 млн дол. США. Серед африканських країн найбільшими імпортерами є Єгипет (1066 млн дол. США) та Туніс (141 млн дол. США). Частка Південно-Східної Азії становить 5% (1029,7 млн дол США). Основними імпортерами є Індія (345 млн дол. США), Бангладеш (205 млн дол. США), В'єтнам (59 млн дол США) та Малайзія (53 млн дол. США). Імпорт із ЄАЕС є незначним — лише 163,3 млн доларів (0,7%). Основна частка належить Казахстану (109 млн дол. США) та Вірменії (40 млн дол. США).

Виражений європейський вектор у вітчизняному експорті сільгосптоварів та продовольства продовжив домінування країн ЄС у рейтингу основних споживачів українських харчів у світі. Румунія вперше очолила рейтинг найбільших імпортерів української агропродукції, закупивши у 2023 році її на суму 2875 млн дол. США (рис. 2.6). Частка цієї країни у вітчизняному експорті агропродовольства становила 13% у 2023 році.

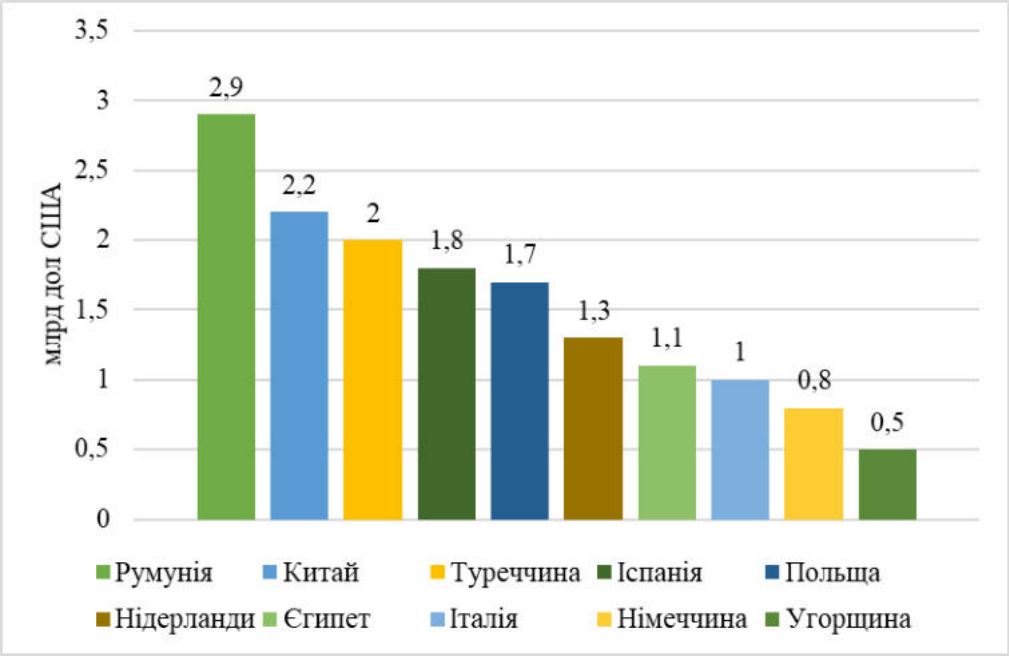

Рис. 2.6. Топ-країни покупці агропродукції з України у грошовому вимірі у 2023 році, млрд дол. США

Джерело: складено автором за даними [37]

Таким чином помітно, що Китай посів у рейтингу друге місце. При цьому у вартісному вимірі дана країна збільшила обсяги закупівель української агропродукції. Якщо у 2022 році вартість поставок з України до цієї держави становила 1888 млн дол. США, то у 2023 році вони збільшилися приблизно на 18 % - до 2220 млн дол. США. Частка Китаю у вітчизняному експорті агропродовольства склала у 2023 році 10 %. Туреччина, імпортувавши з України агропродукції на 1994 млн дол. США, зберегла за собою третє місце у даному рейтингу з часткою у 9 %. Основними споживачами української

агропродукції також стали Іспанія, Польща, Нідерланди, Єгипет, Італія, Німеччина та Угорщина. Ці десять країн за минулий рік сформували для українських експортерів агропродовольства 69 % валютних надходжень.

Згідно зі звітом Єврокомісії Україна утримує своє місце серед п'яти найбільших постачальників саме органічної агропродовольчої продукції до ЄС, займаючи п'яту позицію серед 125 країн (табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

Місце України на органічній арені ЄС

№/п	Країна-експортер	Імпорт ЄС 2022 (тонн)	Імпорт ЄС 2023 (тонн)	Зміна (%)	Частка у загальному імпорті ЄС 2023 (%)
1	Еквадор	345 522	359 554	4,1	14,5
2	Китай	194 101	200 170	3,1	8,1
3	Домініканська Республіка	251 378	191 788	-23,7	7,7
4	Перу	197 297	182 270	-7,6	7,4
5	Україна	219 125	173 720	-20,7	7
6	Туреччина	104 041	150 012	44,2	6,1
7	Колумбія	120 875	120 189	-0,6	4,8
8	Того	125 619	104 068	-17,2	4,2
9	Індія	139 243	68 109	-51,1	2,7
10	Сполучене Королівство	52 917	56 471	6,7	2,3

Джерело: складено автором за даними [38]

Отже, загальний обсяг імпорту української органічної продукції до ЄС у 2023 році становив 173720 тонн, що на 20,7% менше порівняно з 2022 роком, коли обсяг імпорту склав 219125 тонн. Україна зіткнулася зі значними викликами в експорті органічної продукції до ЄС у 2023 році, що є наслідком війни. Однак, зважаючи на перспективи органічного ринку, існує потенціал для відновлення позицій. Для цього необхідно вирішити логістичні проблеми, підтримувати виробників і забезпечити відповідність продукції міжнародним стандартам.

Ключовими продуктами вітчизняного аграрного експорту традиційно є зернові культури, олії та жири, різні олійні, залишки харчової і переробної промисловості, а також м’ясо та субпродукти (рис. 2.7.). Однак загальносвітова тенденція зниження світових цін на продовольство вплинула й на доходи українських експортерів, адже в сегментах м’яса, зерна та олій при зростанні кількісних обсягів закордонних продажів фіксувалось одночасне зниження виручки. Характерною рисою 2023 року стало значне збільшення обсягів поставок за кордон вітчизняних цукру та кондитерських виробів з нього.

Рис.2.7. Обсяг експорту основних груп товарів агросектору України у 2023 році, млн дол. США

Джерело: складено автором за даними [39]

Таким чином, помітно, що у вартісному вимірі найбільший прибуток отримали експортери зернових культур (8270,79 млн дол. США), також слід відмітити вагому частку таких груп товарів, як жири та олії тваринного походження, насіння та плоди олійних культур, залишки та відходи продуктів тваринного походження, м'ясо та їстівні субпродукти, що сумарно були експортовані у 2023 році на суму 10697,32 млн дол. США.

Аналіз частки товарів у загальній структурі агроекспорту України представлений на рисунку 2.8.

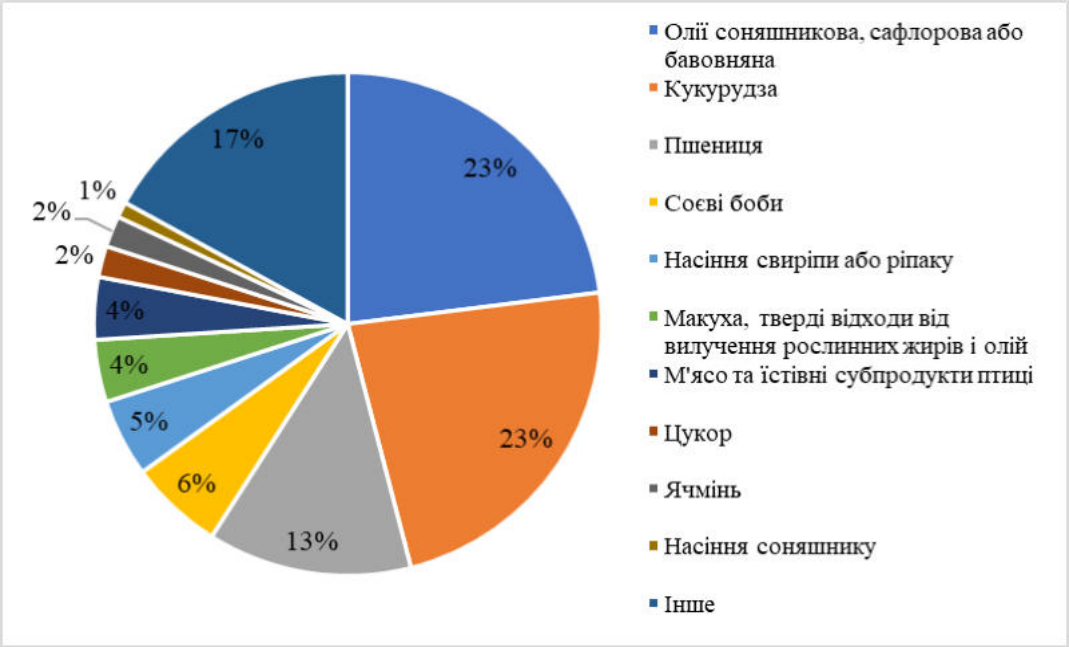

Рис. 2.8. Топ-10 продуктів та їх частка у загальній структурі агроекспорту України за 2023 рік, %

Джерело: складено автором за даними [37]

Отже, розглянувши сегменти українського експорту агропродовольства, помітно, що експорт олії та кукурудзи займав найбільшу частку в 2023 році, на який припадало сумарно 46%. Експорт пшениці становив 13% у структурі загального експорту продовольства, соєвих бобів – 6%, насіння свиріпи або ріпаку – 5%, макухи та м’яса по 4%, цукру та ячменю – по 2% та насіння соняшнику – 1%. Загалом, у порівнянні з 2022 роком експорт олії скоротився на 16%, кукурудзи – на 9%, соєвих бобів - на 17%, насіння свиріпи або ріпаку – на 7%, м’яса та їстівних субпродуктів – на 7%, цукру - на 50%, ячменю – на 19%. Проте, є й позитивні зміни, у 2023 році у порівнянні з 2022 роком експорт пшениці зріс на 10%, макухи та твердих відходів від рослинних олій та жирів – на 12%, а насіння соняшнику – на 98%.

Підсумовуючи, навіть в умовах війни вітчизняні експортери продовжують ставити рекорди за обсягами поставок сільгосппродукції на

зарубіжні ринки. У 2023 році частка агропродовольчої продукції в загальному експорті України збільшилася до 62% у порівнянні з 53% 2022 року, традиційно зберігаючи лідерство у товарній структурі і ставши максимальною за часи незалежності держави. При цьому вирішальним чинником відносної стабільності зарубіжних поставок агропродукції в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України стало збереження орієнтації на ринки Європейського Союзу. В цілому Європейський Союз, Африка та Азія закуповують понад 94 % аграрної продукції українського виробництва. Ключовими продуктами вітчизняного аграрного експорту традиційно є зернові культури, олії та жири, різні олійні, залишки харчової і переробної промисловості, а також м’ясо та субпродукти.

2.3. Вплив війни в Україні на світову продовольчу безпеку

Повномасштабна війна Росії проти України створила гуманітарну кризу величезних масштабів і завдала серйозного удару світовій економіці. Будь-які дії, які негативно впливають на виробництво та постачання продуктів харчування, створюють глобальні ризики у світовій економіці. В першу чергу постраждали логістичні ланцюги експорту сільськогосподарської продукції на світові ринки. Навіть зараз, після відновлення деяких українських морських портів, аграрії все ще мають значно обмежені можливості для експорту своєї продукції.

Без сумніву, досягнення ЦУР "Нульовий голод" до 2030 року є складним завданням. І дійсно, згідно з прогнозами, у 2030 році майже 600 млн осіб, як і раніше, голодуватимуть. Це приблизно на 119 млн. більше, ніж у тому випадку, якби не було ні пандемії COVID 19, ні війни в Україні, і приблизно на 23 млн. більше, ніж якби не почалася війна в Україні [40].

Світовий ринок зерна є ключовим елементом забезпечення продовольчої безпеки, оскільки зернові культури становлять основу раціону значної частини

населення світу. Війна Росії проти України спричинила зменшення пропозиції з продажу зерна та зробила його дорожчим по всьому світу у кілька разів, що відчутно вдарило по бюджетах країн Африки та Азії. За даними Київської школи економіки, у короткостроковій перспективі після тижня війни ціна пшениці зросла на 26% [41].

Аналіз виробництва, споживання та торгівлі зерном дає змогу оцінити стабільність агропромислового сектору. Таблиця 2.4. містить дані про основні показники світового ринку зерна за останні роки, що дозволяє простежити тенденції змін у виробництві, експорті та використанні зернових культур у різних сферах, таких як харчова промисловість, кормова база та інші сегменти.

Таблиця 2.4

Характеристика світового ринку зерна, млн т

Вид	**2020/2021**	**2021/2022**	**2022/2023**	**Зміна у 2022/2023 в порівнянні з 2021/2022, %**
Виробництво	776.7	776.8	770.8	-0.8
На продаж	189.2	192.1	188.9	-1.7
Загальне використання	762.4	771.7	768.6	-0.4
Харчове використання	525.5	531.3	535.9	0.9
Кормове використання	148.0	149.8	143.7	-4.1
Інше	88.9	90.6	89.0	-1.8

Джерело: складено автором за даними [42]

Отже, у 2022/2023 маркетинговому році світове виробництво зерна скоротилося на 0,8 млн тонн порівняно з 2021/2022 роком, досягнувши 770,8 млн тонн. Обсяг зерна, доступного для продажу, зменшився на 1,7 млн тонн, що свідчить про зниження експортного потенціалу. Загальне використання зерна скоротилося на 0,4 млн тонн, головним чином через зменшення кормового використання на 4,1 млн тонн. Усі ці зміни були пов’язані безпосередньо з початком війни в Україні, адже саме Україна є одним з найбільших експортерів зерна у світі.

Однією з причин суттєвого зменшення експорту зернових культур стало скорочення посівних площ і, відповідно, зниження обсягів їх виробництва (рис.2.9). Зараз Україна є найбільш замінованою країною у світі – потенційно 156 000 квадратних кілометрів території. Під частковою окупацією перебувають території п’яти областей України: Луганської (майже вся область), Запорізької, Херсонської, Донецької, Харківської та АР Крим (анексована у 2014 році та перетворена на плацдарм російської військової агресії) [43].

Через війну Україна втратила 19,3% посівних площ, а понад 5 млн га орних земель сьогодні не використовуються. За даними Мінприроди, війна завдала ґрунтам шкоди на понад 900 млрд грн [43].

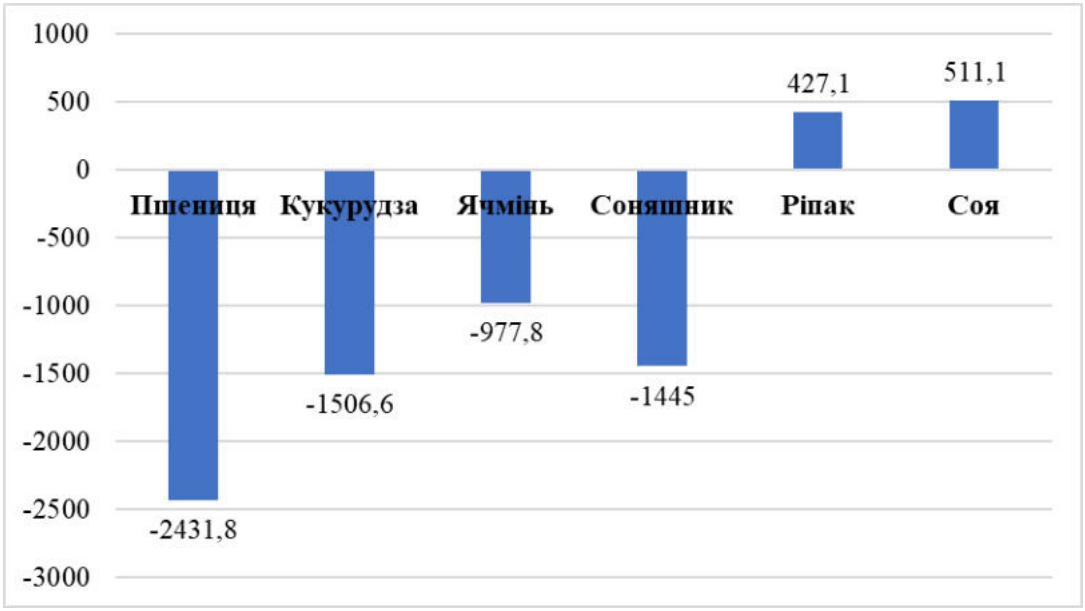

Рис. 2.9. Зміна площ збирання сільськогосподарських культур у 2023 році в порівнянні з 2021 роком, тис га

Джерело: складено автором за даними [44]

Отже, найбільше скорочення площ відбулося для вирощування пшениці (-2431,8 тис. га), кукурудзи (-1506,6 тис. га) та соняшнику (-1445,0 тис. га). Водночас спостерігається зростання площ під олійними культурами, такими як ріпак (+427,1 тис. га) і соя (+511,1 тис. га). Ці зміни свідчать про адаптацію аграрного сектора до нових умов.

Зміну частки експорту сільськогосподарської продукції можна побачити у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Частка експорту сільськогосподарської продукції до та під час військових дій в Україні, %

Регіон	Частка в експорті у 2021 році	Частка в експорті у 2023 році
Європа	32	61
Африка	14	7
Азія	19	11
Південно-Східна Азія	13	5

Джерело: складено автором за даними [44]

Отже, проаналізувавши дану таблицю, помітно, що відбулись значні зміни в географії експорту сільськогосподарської продукції України внаслідок повномасштабної війни, яка розпочалася в 2022 році. У 2021 році частка Європи складала 32%, а в 2023 році — 61%. Такий приріст пояснюється географічною близькістю до України, що дозволило збільшити поставки через наземні маршрути (автомобільний та залізничний транспорт) після блокади чорноморських портів. Частка експорту до Африки впала з 14% у 2021 році до 7% у 2023 році. Це пов’язано з ускладненням морської логістики, що є ключовим для постачання до цього регіону. Наслідком стала нестача продовольства в африканських країнах, які значною мірою залежать від українського зерна. У 2021 році Азія отримувала 19% українського експорту, а в 2023 році — лише 11%. Частка експорту до Південно-Східної Азії також скоротилась з 13% у 2021 році до 5% у 2023 році. Основна причина — віддаленість регіону та скорочення загального виробництва.

Яскравим прикладом впливу війни на глобальну продовольчу систему стало зростання світових цін на окремі сільськогосподарські товари. Зокрема, індекс світових цін на сільськогосподарську продукцію, розрахований Світовим банком, у період із лютого до червня 2022 року зазнав значного підвищення (рис. 2.10).

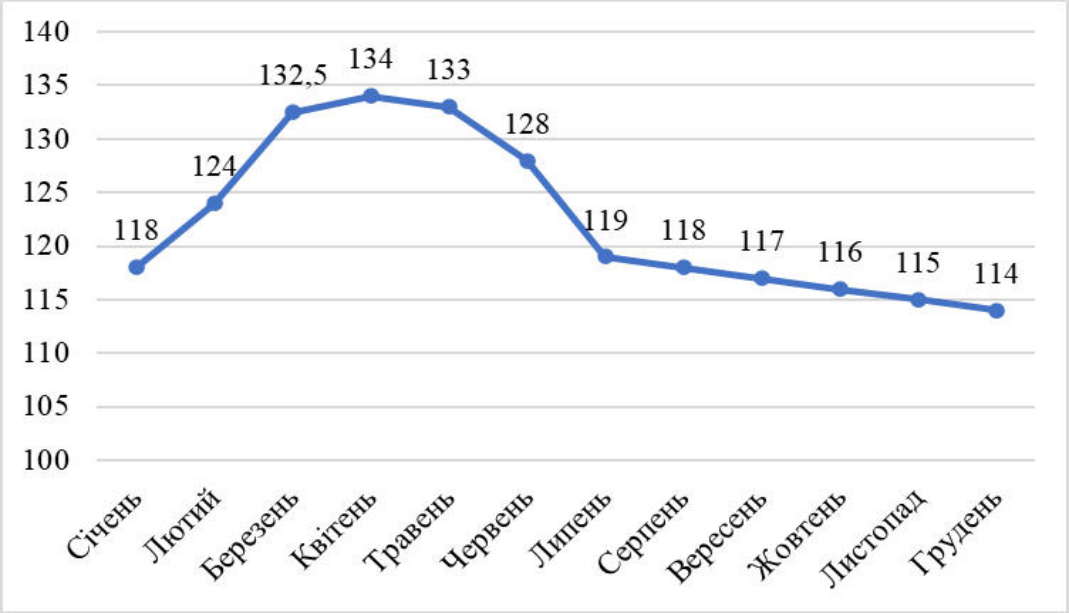

Рис. 2.10. Індекс світових цін на сільськогосподарську продукцію у 2022 році (2010 = 100)

Джерело: складено автором за даними [44]

Таким чином, з графіка видно, що індекс світових цін на сільськогосподарську продукцію протягом 2022 року зазнав суттєвих коливань. Максимальний приріст відбувся в першій половині року: з січня (118) до квітня (134). Це відбулось під впливом геополітичних факторів (наприклад, війни в Україні) та порушень логістичних ланцюгів. У квітні індекс досягнув найвищого значення — 134. Після квітня почалося зниження цін: індекс упав із 134 у квітні до 114 у грудні. Ця динаміка відображає адаптацію глобального сільськогосподарського ринку до викликів 2022 року.

Незважаючи на те, що світові ціни на продовольство та паливо знизилися від свого пікового рівня на початку повномасштабної війни, вони залишаються високими порівняно з цінами до початку воєнних дій (рис. 2.11)

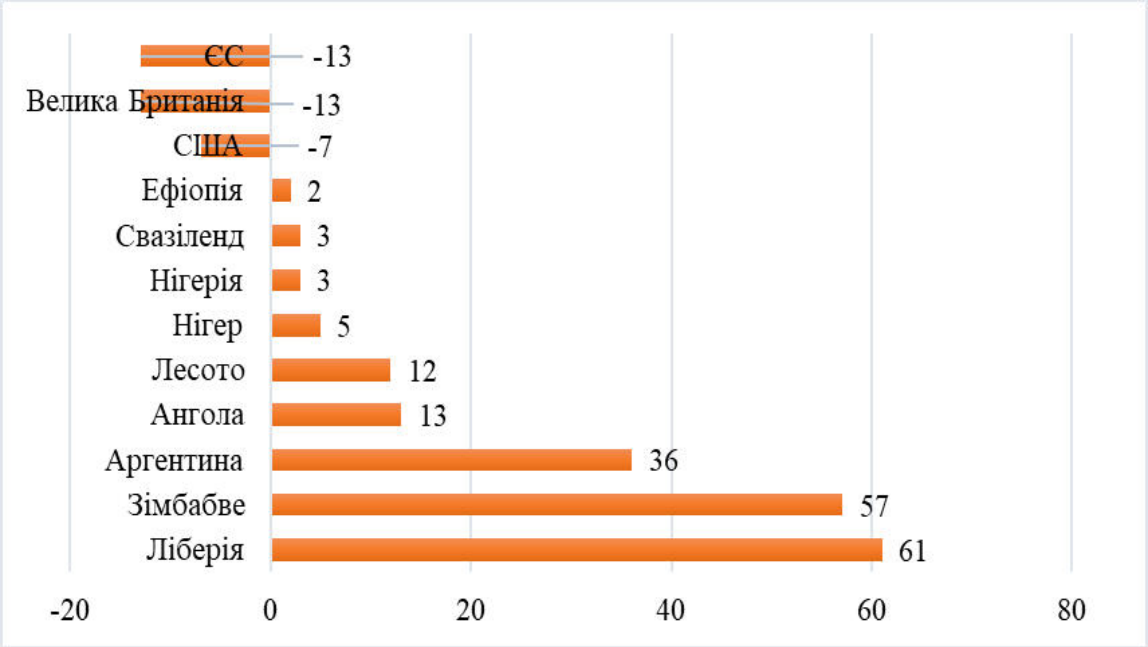

Рис. 2.11. Динаміка внутрішніх цін на продукти харчування в окремих країнах (станом на грудень 2023 року в порівнянні з груднем 2022 року), %

Джерело: складено автором за даними [44]

Отже, цінова нестабільність найбільше впливає на країни-імпортери з уразливим населенням або обмеженими фінансовими можливостями для оплати різкого подорожчання продуктів харчування. Порівнюючи розвинуті країни та ті, що розвиваються, можна помітити різницю в реакції внутрішніх цін на продукти харчування, навіть за умов уповільненого зниження цін на міжнародних ринках. У країнах ЄС, Великій Британії та США продовольча інфляція поступово зменшується, тоді як у менш забезпечених державах ціни продовжують зростати. Це свідчить про поглиблення продовольчої кризи в економічно слабших регіонах. Така ситуація створює додаткові виклики для слабких економік, які не можуть ефективно адаптуватися до глобальних змін.

Війна негативно вплинула не лише на постачання зерна до країн, що розвиваються, але й на безпеку та якість харчових продуктів у розвинених країнах. Таким чином, європейські фермери почали купувати більше генетично модифікованих кормів для худоби в США та Південній Америці після того, як вторгнення Росії перервало поставки кукурудзи без генетично модифікованих

організмів (ГМО) з України. Іншими словами, через глобальну продовольчу кризу, спричинену Росією, країни ЄС змушені відмовитися від високих екологічних і харчових стандартів, яких вони досягли за останнє десятиліття (Кулинич 2023).

Незважаючи на систематичні зусилля Росії щодо запобігання експорту зерна та інших сільськогосподарських товарів, українська продукція продовжує надходити на світові ринки, відіграючи важливу роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Гуманітарна ініціатива Президента Зеленського «Зерно з України», започаткована у листопаді 2022 року та фінансована партнерами, призвела до доставки понад 170 тис тонн українського зерна до Сомалі, Ефіопії, Кенії та Ємену. Пріоритетом є розширення списку країн-реципієнтів. Очікується, що незабаром Нігерія отримає велику поставку зерна [45].

У той час як сухопутні коридори («маршрути солідарності») становлять 30% експорту, ініційований Україною Чорноморський «гуманітарний коридор» став вирішальною рятувальною колодкою експорту для України та країн, що розвиваються. Сьогодні понад 150 суден, у тому числі з Туреччини, Китаю та Ліберії, вийшли з українських портів цим коридором, який охоплює західне узбережжя Чорного моря поблизу Румунії та Болгарії. Загалом із серпня було відправлено 4,4 млн тонн вантажів, у тому числі 3,2 млн тонн зерна. Хоча це на 30% менше, ніж Україна експортувала до війни, нова угода зі світовими страховиками щодо забезпечення доступного покриття для суден має збільшити цю цифру. Також Україна планує побудувати в Африці зернові хаби, з яких сільськогосподарську продукцію можна було б транспортувати по всьому континенту [45].

У період, коли світова торгівельна система зіткнулася з серйозними викликами, а питання продовольчої безпеки набуло критичного значення, Україна 25 лютого 2024 року стала двадцятим членом Кернської групи. Ця організація, заснована в межах Світової організації торгівлі, об’єднує провідних експортерів сільськогосподарської продукції, які забезпечують понад чверть глобального експорту і виступають за спрощення міжнародної торгівлі в

аграрній сфері. Таким кроком Україна вкотре довела, що навіть в умовах війни вона не лише підтримує свій аграрний сектор, але й сприяє забезпеченню продовольчої стабільності в країнах-імпортерах, які залежать від функціонування глобального ринку сільськогосподарської продукції.

Отже, війна, яка триває в Україні, принесла безпрецедентні виклики сільськогосподарському сектору країни, вплинувши на глобальну продовольчу безпеку. Таким чином, російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року призвело до швидкого та значного зростання цін на міжнародних ринках зерна та олійних культур і посилило занепокоєння щодо продовольчої безпеки в багатьох частинах світу. Війна значно вплинула на структуру українського експорту сільськогосподарської продукції. Європа стала основним ринком збуту через близькість та наявність альтернативних транспортних маршрутів. Африка та Азія постраждали від скорочення поставок, що має глобальні наслідки для продовольчої безпеки.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА МЕТОДИ ПОКРАЩЕННЯ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТІ

Здатність людей отримувати достатню кількість безпечної та поживної їжі завжди залишається головною проблемою в світі. Сучасні глобальні реалії демонструють значне загострення проблем у сфері продовольчої безпеки. У світлі цих викликів необхідні нові стратегії забезпечення продовольчої безпеки, що базуватимуться на стійких та інноваційних підходах. Розробка ефективних стратегій продовольчої безпеки є важливим завданням сучасної науки, що дозволить сформувати комплексну систему, здатну забезпечити сталий доступ до продовольства для всіх верств населення в умовах сучасних глобальних викликів.

З огляду на те, що до 2050 року очікується, що населення планети досягне майже 10 мільярдів, виклики для досягнення продовольчої безпеки посилюються. Згідно з Глобальним індексом голоду за 2024 рік, рівень голоду оцінюється як серйозний у 36 країнах. Глобальний індекс голоду за 2024 рік також оцінює рівень голоду як тривожний у 6 країнах: Бурунді, Чаді, Мадагаскарі, Сомалі, Південному Судані та Ємені. З 2019 року кількість людей, які відчувають голод, зросла приблизно на 152 мільйони [46].

На основі SWOT-аналізу можна визначити сильні та слабкі сторони сучасного стану глобальної продовольчої безпеки (табл. 3.1).

Щоб підвищити готовність до системних ризиків і визначити можливості для зміцнення співпраці між усіма зацікавленими сторонами, світова спільнота повинна виявити слабкі місця, перешкоди та вразливі місця в поточних сільськогосподарських і продовольчих системах, а також у критично важливих послугах, які можна трансформувати за допомогою інноваційних рішень. Іншими словами, світова спільнота може реструктуризувати ланцюги постачання продовольства, щоб стати більш стійкими до таких ризиків, як зміна клімату.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз глобальної продовольчої безпеки

Сильні сторони	***Слабкі сторони***
1. Наявність технологій 2. Міжнародна співпраця 3. Досвід у реагуванні на кризи 4. Підвищення обізнаності про здорове харчування 5. Зростання інвестицій у сільське господарство	1. Нерівномірний розподіл ресурсів 2. Економічна нестабільність 3. Інфраструктурні обмеження 4. Слабка диверсифікація сільськогосподарських культур 5. Залежність від імпорту
Можливості	***Загрози***
1. Розвиток технологій 2. Поширення практик сталого землеробства та зменшення харчових відходів 3. Зміцнення міжнародного співробітництва 4. Збільшення інвестицій у сільське господарство 5. Інноваційні стратегії зменшення відходів	1. Кліматичні зміни 2. Демографічний тиск 3. Політична нестабільність 4. Виснаження природних ресурсів 5. Збільшення цін на енергоносії

Джерело: складено автором

Отже, SWOT-аналіз показує, що глобальна продовольча безпека залежить від ряду факторів, серед яких як потенційні можливості для поліпшення, так і серйозні загрози.

Продовольча безпека у 2024 році зіткнулась з кількома серйозними проблемами, серед яких:

1. Геополітичні конфлікти, особливо в регіонах, які є основними виробниками продовольства, порушили ланцюги поставок продовольства. Наприклад, триваюча війна між Україною та Росією вплинула на світові поставки зерна, оскільки обидві країни є значними експортерами пшениці та інших зернових. Ці збої призводять до дефіциту та стрибків цін на міжнародних ринках, що впливає на доступність продуктів харчування в країнах-імпортерах.

2. Зміна клімату та екстремальна погода, зокрема посухи, повені та спека, вплинули на продуктивність сільського господарства в різних регіонах. Підвищення температури впливає на врожайність, тоді як екстремальні погодні явища порушують виробництво та транспортування продуктів харчування.

Наприклад, сильні посухи в США, Африці та Південній Азії поставили під загрозу врожаї основних культур, таких як пшениця, кукурудза та рис, тоді як повені в інших регіонах пошкодили інфраструктуру та затримали сезони посіву.

3. Вищі ціни на сировину, як-от добрива, паливо та насіння, роблять виробництво продуктів харчування дорожчим. Витрати на енергію, зокрема, впливають на весь ланцюжок поставок — від виробництва до транспортування та зберігання. Крім того, збої на ринку добрив, особливо через санкції щодо основних виробників, вплинули на світові ціни на добрива, зменшивши доступ і вплинувши на врожайність.

4. Економічна нестабільність та інфляція у багатьох регіонах продовжують впливати на купівельну спроможність, зменшуючи доступ до поживної їжі для домогосподарств з низькими доходами. Високі ціни на продукти харчування, посилені інфляцією та збоями в ланцюжках поставок, ускладнюють сім'ям можливість дозволити собі достатню кількість їжі, що погіршує рівень недоїдання, особливо в країнах, що розвиваються.

5. Втрата біорізноманіття та надмірна залежність від обмеженої кількості культур робить глобальну продовольчу систему більш вразливою до шкідників, хвороб і зміни клімату. Монокультури знижують стійкість, а це означає, що будь-яка хвороба або несприятливі кліматичні умови, що впливають на основну культуру, можуть мати широкомасштабні наслідки.

6. Прогалини в технології та інфраструктурі, незважаючи на прогрес у сільськогосподарських технологіях, багатьом регіонам бракує інфраструктури та ресурсів для впровадження цих інновацій. Подолання цих прогалин має важливе значення для забезпечення продовольчої безпеки, особливо в країнах, що розвиваються.

7. Істотною проблемою світової продовольчої безпеки постає проблема створення та управління харчовими відходами. Незважаючи на стале зростання попиту на продукти харчування, за даними міжнародного веб-сайту екологічних новин «Earth Org», у світі щорічно втрачається близько третини

запасів продовольства, що є еквівалентним 1,2 млрд тон продуктів харчування [20].

Яскравим прикладом постає ситуація, коли в епоху глобалізації багато жителів Південної Кореї були здивовані тим, що «McDonald's» повідомили своїх клієнтів про те, що картопля фрі буде замінена на нагетси або сирні палички через зміну клімату та проблеми з ланцюгом поставок. Так само «KFC» повідомила своїх сінгапурських клієнтів, що «картопля фрі перебуває у щорічній відпустці, щоб знайти себе». Багато франшиз в Азії імпортують картоплю з Айдахо, головного виробника картоплі в США, але регіон постраждав від останніх посух і спеки. Крім того, пандемія спричинила як нестачу робочої сили під час сезону збирання картоплі, так і логістичний хаос через глобальне зростання обсягів доставки. Все більше компаній неминуче вчаться на кризі, щоб адаптуватися та підвищити готовність до майбутніх шоків [47].

Вирішення цих проблем вимагає поєднання короткострокових рішень (таких як збільшення допомоги вразливим верствам населення) і довгострокових стратегій, таких як інвестиції в стійке сільське господарство, підвищення стійкості до зміни клімату, диверсифікація виробництва сільськогосподарських культур і покращення міжнародного співробітництва для забезпечення стабільних поставок продовольства по всьому світу.

Існує кілька стратегій для забезпечення продовольчої безпеки, які включають:

- підвищення продуктивності сільського господарства, що передбачає інвестування в дослідження та розробки для вдосконалення техніки та технологій ведення сільського господарства, розширення доступу до високоякісного насіння, добрив та інших ресурсів, а також забезпечення навчання фермерів, щоб допомогти їм підвищити врожайність;
- розробка кращих систем зберігання та розповсюдження, створення кращих складських приміщень для зменшення втрат після збору врожаю, покращення транспортної інфраструктури, щоб фермери могли ефективніше

доставляти свою продукцію на ринок, а також створення кращих ринкових зв'язків між фермерами та споживачами;

- розширення доступу до кредитів і фінансування – це надання фермерам доступу до кредитів та інших фінансових послуг, щоб допомогти їм інвестувати у свої ферми та підвищити продуктивність;
- сприяння сталому сільському господарству, сприяння сталим методам ведення сільського господарства, які зменшують вплив сільського господарства на навколишнє середовище та допомагають фермерам адаптуватися до зміни клімату;
- сприяння споживанню продуктів, багатих поживними речовинами, покращення доступу до чистої води та санітарних умов, а також забезпечення освіти та роз'яснення, щоб допомогти людям зробити вибір здоровішої їжі;
- зміцнення мереж соціального захисту, надання програм соціального захисту, таких як програми продовольчої допомоги та грошові перекази, для вразливих груп населення, щоб допомогти їм задовольнити свої основні потреби в їжі.

Сільськогосподарський сектор має довгу історію інновацій та впровадження нових технологій для підвищення продуктивності, управління ризиками та поліпшення екологічної, соціальної та економічної стійкості. Використання цифрових технологій та пов'язаних із ними інновацій є ще одним кроком у цій історії, який відкриває нові можливості, але також приносить і нові проблеми. Сьогодні світу необхідно збільшити інвестиції в сільське господарство, яке вдвічі ефективніше у підвищенні доходів дуже бідних верств населення, ніж зростання в інших секторах. Ці інвестиції мають надходити з державного та приватного секторів. За оцінками ФАО, інвестиції у сільське господарство, включаючи прямі іноземні інвестиції, мають зрости майже на 50%, щоб прогодувати населення, що зростає [51].

Цифрові інновації можуть покращити виробництво, розподіл і споживання продуктів харчування та зіграти вирішальну роль у вирішенні давніх проблем сільського господарства та забезпеченні продовольства.

Існують різні варіанти використання цифрових технологій у сільському господарстві. Деякі з найбільш важливих з них – це Інтернет речей (IoT), точне сільське господарство з використанням автономних повітряних та наземних транспортних засобів (дронів), аналіз великих даних (Big Data Analytics), штучний інтелект та машинне навчання (AI&ML) та блокчейн (рис.3.1)

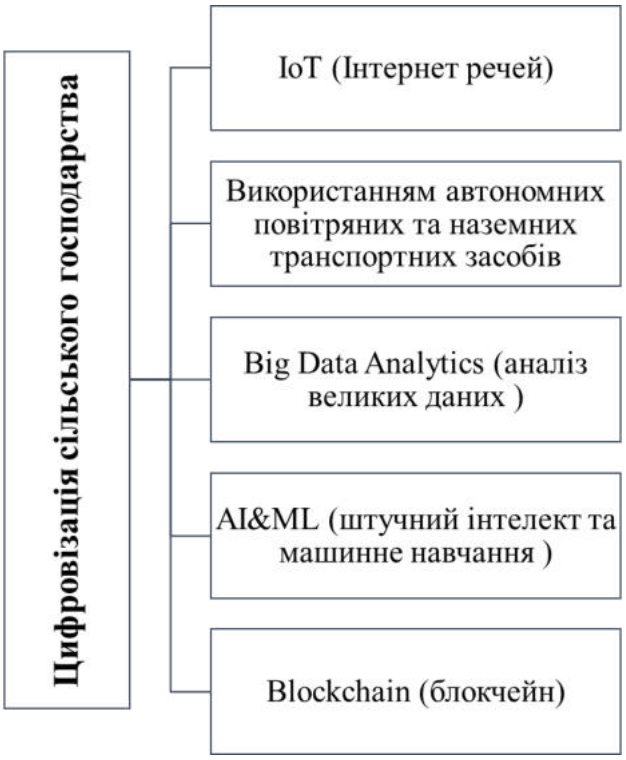

Рис. 3.1. Фактори цифровізації сільського господарства

Джерело: складено автором

– Інтернет речей (IoT) значно покращує методи агровиробництва, інтегруючи інноваційні рішення в сільське господарство. IoT-датчики надають фермерам важливу інформацію щодо стану рослин, опадів, захворювань, шкідників і поживного складу ґрунту. Це забезпечує фахівців точними даними для постійного вдосконалення агротехнологій.

– Використання дронів значно зменшує потребу в ручній праці, особливо з урахуванням технологій Індустрії 4.0 в агросекторі. Дрони дозволяють отримувати цінну інформацію про стан ґрунту, хвороби та дозрівання рослин, що сприяє обґрунтованому прийняттю рішень. Крім того,

автоматизація і точне землеробство оптимізують витрати ресурсів. Завдяки дронам фермери можуть ефективно виконувати завдання, як-от розпилення добрив чи пестицидів, моніторинг росту рослин, а також збір і передача даних у режимі реального часу для подальшого аналізу.

– Платформи для аналітики великих даних є незамінними помічниками у прийнятті рішень в агробізнесі. Вони збирають інформацію з полів у реальному часі, надаючи рекомендації щодо того, які заходи слід застосувати, коли і в яких умовах. Проте обробка цих даних потребує належного очищення й узгодження, особливо якщо дані надходять з різних джерел. Штучний інтелект та розширена аналітика допомагають перетворити масиви інформації у практичні інструкції, що дозволяє фермерам приймати рішення, орієнтуючись на конкретні потреби їх господарства.

– Штучний інтелект і машинне навчання (AI&ML), зокрема глибоке навчання та комп'ютерний зір, використовуються для моніторингу сільськогосподарських культур, виявлення шкідників, стресу рослин і дефіциту поживних речовин. Ці технології забезпечують своєчасне реагування та корекцію. AI відіграє ключову роль у збільшенні врожайності, діагностиці хвороб рослин і шкідників, а також визначенні оптимального часу для застосування хімічних засобів. Штучний інтелект також сприяє поширенню нових методів, таких як вертикальне землеробство, що дозволяє інтенсивно використовувати обмежену площу для збільшення обсягів виробництва.

– Технології на зразок Blockchain забезпечують прозорість і простоту контролю у ланцюгу постачання сільськогосподарської продукції. Blockchain дає змогу ефективно регулювати процеси, запобігає корупції та робить обіг ресурсів у агровиробництві більш прозорим.

Отже, продовольча безпека є одним із фундаментальних елементів стабільності суспільства та сталого розвитку економіки, що забезпечує наявність та доступність продовольчих ресурсів для кожної людини. Ключовими викликами продовольчої безпеки на сьогодні є наслідки кліматичних змін, які впливають на урожайність та доступність водних

ресурсів; конфлікти та соціальні заворушення, що призводять до вимушеного переміщення населення та дестабілізації виробничих процесів; зростання вартості продовольства та інфляція, які обмежують доступ до продуктів харчування для вразливих верств населення. Окрім того, деградація природних ресурсів, зокрема ґрунтів і водних запасів, ставить під загрозу майбутнє сільськогосподарського виробництва.

Аби мінімізувати дані проблеми, слід реалізовувати стратегії забезпечення продовольчої безпеки. До таких стратегій можна віднести розвиток агротехнологій, які дозволять підвищити ефективність виробництва та знизити його вплив на довкілля; реформування політики для зміцнення продовольчих систем та підтримки соціально незахищених груп населення; міжнародне співробітництво, спрямоване на забезпечення стабільності ланцюгів постачання. Інтеграція цих підходів сприятиме створенню умов для подолання кризових явищ у сфері продовольчої безпеки, що є запорукою сталого розвитку та добробуту на глобальному рівні.

ВИСНОВКИ

Під час написання дипломної роботи вдалось сформувати наступні висновки:

1. Історична динаміка розвитку продовольчої безпеки демонструє еволюцію від вузького розуміння, зосередженого на кількісному забезпеченні продовольством, до інтегративного підходу, який охоплює наявність, якість, стійкість і культурну прийнятність їжі. З часом продовольча безпека стала концепцією, яка враховує економічні, екологічні, соціальні та політичні аспекти. У відповідь на глобальні екологічні виклики ця концепція об’єднує ідеї сталого розвитку. Таким чином, еволюція підходів до продовольчої безпеки підкреслює її комплексний характер і необхідність інтегративного бачення для розробки ефективних стратегій і політики, спрямованих на забезпечення доступу до продовольства перед сучасними викликами.

2. Продовольча безпека є багатогранним явищем, що забезпечує базові потреби людини у харчуванні та є ключовою складовою стабільного розвитку суспільства. Її сутність полягає у можливості всіх людей у будь-який час отримувати доступ до достатньої кількості якісного та безпечного продовольства для ведення активного та здорового життя. Основними складовими продовольчої безпеки є фізична доступність продовольства, яка забезпечується через стабільне виробництво та постачання їжі; економічна доступність, що залежить від доходів населення, рівня цін на продовольство та політики підтримки малозабезпечених груп; якість і безпечність продуктів, які мають відповідати стандартам здоров’я та харчової цінності; стабільність доступу, що гарантує постійність забезпечення продовольством навіть у кризові періоди. Продовольча безпека базується на трьох ключових компонентах – ринковому, соціальному та екологічному. Її стійкість можлива лише за умови гармонійної взаємодії цих елементів, коли кожен з них підсилює інші, формуючи ефективний захист від можливих загроз у контексті глобальних викликів.

3. Продовольча безпека охоплює глобальний, державний, регіональний, домогосподарський та індивідуальний рівні забезпечення, інтегруючи ринкові, соціальні та екологічні аспекти. На глобальному рівні акцент робиться на стабільності світового ринку, доступі до ресурсів та забезпеченні безперебійного постачання продовольства, що є ключовим для запобігання кризам і задоволення потреб населення планети. Регіональний рівень стикається з нерівномірним розподілом продовольчих ресурсів через геополітичні, економічні та екологічні фактори. На національному рівні увага зосереджена на забезпеченні доступності, якості й безпеці продовольства, а також на самозабезпеченні країни. Узгоджена діяльність на всіх рівнях є необхідною для досягнення стабільності продовольчих систем, що є основою соціально-економічного розвитку.

4. Аналіз показує, що проблема продовольчої безпеки у світі залишається гострою та має суттєві регіональні відмінності. Розвинені країни з високою економічною стабільністю, такі як Фінляндія, Ірландія та Норвегія, демонструють високий рівень продовольчої безпеки, тоді як у Гаїті, Ємені та Сирії поєднання високого рівня бідності та політичної нестабільності призводить до неможливості отримати навіть базові продукти. Економічна інфляція, зростання цін на їжу та відсутність інфраструктури значно посилюють проблему. Ситуація у 2023 році свідчить про відсутність значних глобальних покращень: приблизно 733 мільйони людей недоїдали, що на 152 мільйони більше порівняно з 2019 роком. Глобальна частка недоїдання у 2023 році становила 9,1%. Африка залишається регіоном із найбільшою часткою населення, яке стикається з продовольчою небезпекою, а найбільша кількість людей у стані гострої продовольчої кризи проживає в Демократичній Республіці Конго, Нігерії, Судані, Ємені та Сирії. Хоча поширеність продовольчої небезпеки в Азії приблизно вдвічі нижча, ніж в Африці, на Азію припадає більша частка кількості людей, які страждають від нестачі їжі у світі.

5. Україна посідає провідні позиції у світовому експорті агропродовольства, займаючи перші місця за експортом соняшникової олії та

шроту, а також входячи до десятки найбільших експортерів зернових, горіхів, м’яса та молочних продуктів. У 2023 році найбільшими імпортерами української агропродукції стали країни Європейського Союзу, Китай, Туреччина, Єгипет. Основні експортні товари — олія, кукурудза та пшениця, які разом склали понад половину структури експорту. Попри зниження обсягів експорту деяких продуктів у 2023 році, відбулося суттєве зростання експорту пшениці, макухи та насіння соняшнику. Таким чином, український аграрний сектор демонструє значний експортний потенціал, відіграючи важливу роль у забезпеченні світового ринку продовольства.

6. Російська агресія проти України спричинила серйозні наслідки для глобальної продовольчої безпеки. Блокада чорноморських портів, скорочення посівних площ і логістичні ускладнення зумовили зниження обсягів експорту українського зерна, що призвело до суттєвого зростання світових цін на продовольство. У 2022/2023 маркетинговому році світове виробництво зерна скоротилося, головним чином через зменшення посівних площ в Україні, яка втратила понад 19% своїх орних земель. Географія експорту українського зерна також зазнала змін: основним ринком збуту стала Європа, частка якої зросла до 61% завдяки близькості та альтернативним наземним маршрутам транспортування. Водночас частка постачань до Африки, Азії та Південно-Східної Азії суттєво скоротилася через проблеми з морською логістикою. Це призвело до дефіциту продовольства у вразливих регіонах, які значною мірою залежать від українського експорту. Попри складні умови, Україна адаптується до нових викликів: розвиває сухопутні маршрути експорту, реалізує гуманітарні ініціативи, такі як «Зерно з України», і стає активним учасником міжнародної торгівлі.

7. Сучасні виклики у сфері продовольчої безпеки, зокрема наслідки кліматичних змін, геополітичні конфлікти, економічна нестабільність і деградація природних ресурсів, потребують всебічного аналізу та впровадження інноваційних рішень. Проаналізовані аспекти показують, що для подолання цих викликів необхідні такі заходи, як розвиток агротехнологій

(впровадження цифрових інновацій, зокрема IoT, дронів, штучного інтелекту та блокчейну, сприятиме підвищенню ефективності виробництва, зменшенню витрат ресурсів і підвищенню стійкості до ризиків); удосконалення систем зберігання та логістики; сприяння практикам сталого землеробства, зниження харчових відходів і покращення управління природними ресурсами; посилення партнерств між країнами, обмін досвідом і спільна розробка стратегій для зміцнення глобальних продовольчих систем; створення мереж соціального захисту для забезпечення продовольства найбільш вразливим верствам населення.

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра економіки та економічної безпеки

ДОВІДКА
Про перевірку кваліфікаційної роботи (проєкту) на академічний плагіат

№ з/п	ПІБ	2 курсу, групи МЕМ-23-1,
1	автора твору	Шевчук Олександра Ігорівна
2	ПІБ наукового керівника	Белінська Яніна Василівна, д.е.н., професор
3	Тип роботи, що перевіряється (курсова, кваліфікаційна робота (проєкт)	Кваліфікаційна робота
4	Тема роботи	Світова продовольча безпека та роль України у її забезпечені
5	Рік написання	2024 рік
6	Оригінальний текст у роботі складає %	24,53 %
7	Схожість %	24,53 %
8	Цитати %	2,10 %

Відповідальна особа кафедри

(підпис) Тетяна Гаврищук
(Ім'я Прізвище)

Відгук керівника випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи
здобувача вищої освіти Державного податкового університету групи МЕМ-23-1
Шевчук Олександри Ігорівни
на тему: «Світова продовольча безпека та роль України у її забезпеченні»,
поданої на одержання другого (магістерського) рівня освіти
за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Випускна кваліфікаційна (дипломна) робота Шевчук Олександри Ігорівни присвячена актуальній та важливій темі – світовій продовольчій безпеці та ролі України у її забезпеченні. З огляду на сучасні виклики, такі як зміни клімату, геополітична нестабільність та зростаюча потреба в продовольчих ресурсах, вибір теми є своєчасним та значущим для дослідження.

Структура даної випускної кваліфікаційної роботи обґрунтована логікою і дає змогу досить повно розкрити характер дослідження. Можна зробити висновок про те, що автором було правильно визначено актуальність теми, мету, напрямки та методи дослідження. Аналіз основних положень випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи дає підставу для висновку про те, що це є закінчена наукова робота, виконана автором на високому теоретичному і практичному рівнях.

Дослідження є оригінальним, завершеним, відповідає вимогам, що ставляться до робіт такого типу.

Робота включає вступ, три розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел.

Перший розділ роботи присвячено дослідженню теоретичних аспектів організації продовольчої безпеки на світовому ринку. У другому розділі проаналізовано забезпечення продовольчої безпеки та роль України у її забезпеченні. У третьому розділі розглянуто проблеми та перспективи продовольчої безпеки на сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин.

Разом із тим, певним недоліком є недостатнє використання порівняльного аналізу, що могло б поглибити розуміння взаємозв'язків між країнами у сфері продовольчої безпеки.

На підставі викладеного, пропонується оцінити випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу Шевчук Олександри Ігорівни на "відмінно".

Керівник випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи
Професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики Державного податкового університету,
доктор економічних наук, професор Я.В. Белінська

Висновок кафедри про випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу

Випускна кваліфікаційна (дипломна) робота здобувача вищої освіти Шевчук Олександри Ігорівни після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «05» січня 202_ №_1_ допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри економічної політики,
маркетингу та бізнес-аналітики,
к.е.н., доцент Т.М. Паянок

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Шевчук Олександри Ігорівни
на тему «Світова продовольча безпека та роль України у її забезпеченні»

Актуальність теми зумовлена тим фактом, що проблема світової продовольчої безпеки є однією з ключових глобальних викликів сучасності. Зростання населення планети, зміна клімату, військові конфлікти та економічні кризи створюють загрози для стабільного забезпечення продовольством. Україна, як одна з провідних аграрних держав світу, відіграє значну роль у формуванні міжнародних продовольчих ланцюгів, що робить тему дослідження особливо актуальною.

Дослідження містить оновлений аналіз сучасного стану світової продовольчої безпеки, враховуючи останні тенденції та виклики, пов'язані з геополітичними змінами, санкційною політикою та торговельними обмеженнями. У роботі детально розглянуто роль України у забезпеченні світового ринку зерновими та іншими аграрними продуктами, а також визначено стратегічні можливості для розширення її експорту.

Автор роботи провів всебічний аналіз статистичних даних, міжнародних звітів (ФАО, Світового банку, ООН), а також наукових публікацій, що дозволило розглянути проблему з різних сторін. Окрему увагу приділено викликам, які стоять перед Україною у сфері продовольчої безпеки, зокрема впливу війни, логістичних проблем та адаптації до вимог міжнародних ринків.

На достатньо високому рівні для такого роду наукових робіт здійснено дослідження даної теми роботи. Текстовий, графічний та табличний матеріал містить поглиблену інформацію досліджуваної теми. У роботі використано сучасні методи дослідження, включаючи SWOT-аналіз аграрного сектору України, аналіз глобальних тенденцій у сфері продовольчої безпеки. Структура роботи повністю відповідає завданню з підготовки магістерського наукового дослідження.

Магістерська робота Шевчук О.І. є самостійним науковим дослідженням. Тема роботи повністю розкрита, поставлена мета досягнута, поставлені завдання вирішені. Зміст кваліфікаційної роботи вказує на гарну обізнаність студента з даної проблеми. Простежується ретельна робота автора по кожному розділу роботи. Отримані результати мають теоретичне і практичне значення. Висновки та рекомендації, представлені в роботі, можуть бути корисними для державних органів, аналітичних центрів та підприємств агропромислового комплексу.

Одним із можливих недоліків роботи є недостатній аналіз впливу локальних екологічних факторів на продовольчу безпеку України, а також відсутність детального прогнозу щодо перспектив розвитку українського сільськогосподарського сектору в умовах інтеграції до ринків ЄС. Однак ці аспекти не знижують загальної наукової та практичної цінності дослідження.

Загальний висновок і оцінка роботи. У даній роботі було детально розкрито проблематику обраного напрямку, описано наявні проблеми та надано практичні рекомендації щодо їхнього вирішення. На підставі описаного матеріалу, магістерська кваліфікаційна робота виконана відповідно до завдання та з дотриманням всіх вимог. Робота заслуговує оцінки «відмінно», а її автор Шевчук Олександра Ігорівна – присвоєння кваліфікації «магістра» зі спеціальності «Міжнародні економічні відносини».

Рецензент к.е.н. доцент кафедри управління та адміністрування ДПУ Ткаченська І.В.

«24» 01 2025 р.

(підпис, М.П)

Державний податковий університет
Факультет податкової справи, обліку та аудиту
(м. Ірпінь, Київська область)